

จากวัดสุทัศน์

สมเด็จพระสังฆราช ปุสสเทว วัดราชประดิษฐ์

ทรงนิพนธ์

พิมพ์ใน จาร พระราชทานเพลิงศพ

นายพันเอก พระยาวิเศษสังหนาท (บ้าง ขุตานนท์)

ต.ช. ต.ม. รัตน ว.ป.ร., ร.ช.ม.

เมื่อ ๒๒ ธ.ค. พ.ศ. ๒๔๖๙

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เฮงหลี เชียงแสนแมนส์

४. म. ६५.

จากวัดสุทัศน์

สมเด็จพระสังฆราช ปุสสเทว วังราชประดิษฐ์

ทรงนพนธ์

พิมพ์ในโรงพระราชทานเพลิงศพ

นายพันเอก พระยาศรีสุริยราช (ปั้น ชุตานนท์)

ต.ช. ต.ม. รัตน วปร, ร.จ.ม.

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๙

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เฮงหลี จังหวัดสุพรรณบุรี

CHANDER, S. C. & CO. LTD. CALCUTTA

PRINTED AND PUBLISHED BY

THE CALCUTTA PRINTING WORKS LTD.

นายพันเอกพระยาวิเศษ สิงหนาท
(ยิ่ง จุฑานนท์)
เกิด พ.ศ. ๒๔๑๑ ถึงแก่กรรม ๒๔๖๘

กรมการ
มหาดไทย

คำนำ

—๑๕—

คุณหญิง (เก่ง) วิเศษสิงหนาท จะทำการ ปดง ศพ ส่วนของ คุณ
นายพันเอก พระยาวิเศษสิงหนาท (ยี่ง จุฑานนท์) ใครพิมพ์หนังสือ
แปลของ ถวาย แด่จ่าย แจก เนื่องใน การ กุศลทักษิณานุปทาน เวลา
พระราชทานเพลิง ศพ ดัง เรื่อง นี้ ได้แจ้งความ ประสงค์มายัง
หอพระสมุด วชิรญาณ สำหรับ พระนคร ขอให้กรรมการ ช่วย เลือกร
เรื่อง หนังสือ ทาง ขรรณปฏิบัติให้ ข้าพเจ้า จึง เลือกร จากวัดศิสุทร ให้
พิมพ์ ใน สมุด เล่ม นี้

จากวัดศิสุทร นี้ มาใน ลำดับที่ ๓ แห่ง ที่สนิกาย ปาฏิกวรรค ธนุ
สนธิ เมือง ต้น เป็น ข้อ ตก เดือนให้ บุคคลมีคุณ และมีกรรมเป็นที่ พึง ต่อ
ไป แสดง ด้วย ราช จรรยา อัน เป็น เหตุให้ ตำรวจ จักรพรรดิราชสมบัติ แด
แต่งตั้ง ด้วย หายนระของ พระราชผู้มี ได้ ประพฤติ ตาม จักรพรรดิวัด สมเด็จพระ
พระสังฆราช ปุสสเทว วัดราชประดิษฐ์ ทรง แปล แด่เรียบเรียง กรรมการ
ได้ จัด ไว้ ใน พวก หนังสือ พิเศษ ชุด นี้ นับว่า เป็น เอก ใน ทาง
ประติภาพ แด่โหวาร หอพระสมุด ฯ ได้ อนุญาต ให้ พิมพ์ มา แด่ด้วยลำดับ

อนึ่ง คุณหญิง (เก่ง) วิเศษสิงหนาท ได้ จัด ลำดับ ตำแหน่ง
ราชการ แด่มา เห็น ความ ชอบที่ได้ รับพระราชทาน เป็น เหมือน ประวัติ
อยู่ จึง มา ขอให้ พิมพ์ ไว้ เมื่อนี้ ระลึก จึง ได้ พิมพ์ ไว้ ต่อ คำนำ นี้

ข้าพเจ้าขออนุโมทนากุศลบุญราศี ทักขิณานุปทาน ซึ่งคุณหญิง
(เก่ง) วิเศษสิงหนาท ได้บำเพ็ญ เป็นนิตยฐาน ธรรม ต้มมาปฏิบัติ
จัด เป็น อุดม มงคล เป็น กุศลทาง บัณฑิตานมัยบุญกิริยา วัตถุ มีความ
กตัญญู กตเวที เป็น ที่ ตั้ง ทั้ง ที่ได้พิมพ์ หนังสือ เป็น เครื่อง แจกจ่าย
ขยาย ประโยชน์ ในทาง ธรรม เทศนา ใน วาระ นี้.

ดํ ๖๖ ทรงพรหม. ตภา นายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓๘ พฤษภาคม พระพุทธ ศักราช ๒๔๖๘

ประวัติ สังเขป

นายพันเอก พระยาวิเศษสิงหนาท (ยิ่ง จุฑานนท์)

นายพันเอก พระยาวิเศษสิงหนาท (ยิ่ง จุฑานนท์) เป็นบุตร
นายพันตรี หดวง วัชรณยุทธ (เล็ก จุฑานนท์) นอม มารดา เกิดเมื่อ
วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑

พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นนักเรียนนายร้อย ทหารบก (คตจ) มกราคม
พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นนายร้อยตรี ประจำกรมทหาร รักษาองค์ (ราบที่ ๒
บัน

พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นผู้บังคับการกองทหาร มณฑลลาวเฉียง (มณฑลพายัพ บัน

พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นปลัดกรมบัญชาการ ทหารบก มณฑลกรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นผู้บังคับการ กรมทหาร บก ราบที่ ๑๔ เพชรบุรี

พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นผู้บังคับการ กรมทหาร บก ราบที่ ๒๐ และเป็น
ราชองครักษ์เวร

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นผู้ช่วยเสวกภายใน ทหารบก

พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นผู้บังคับ กองตัดต้น ดาน ทหาร บก

มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ออกจากประจำการ เป็นนายทหาร รับ
พระราชทาน เบี้ยบำนาญ ตั้งศักดิ์ กรม เสวกภายใน ทหารบก

วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ เวลา ๒๐ นาฬิกา ๓๐ นาที ถึงแก่กรรม
โดยโรคชรา รวมอายุ ๕๗ ปีเศษ

ได้รับพระราชทานยศในเวลารับราชการ คือ

มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นนายร้อยตรี

ที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นนายร้อยเอก

ที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ เป็นนายพันตรี

ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นนายพันโท

ที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นนายพันเอก

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ คือ

ที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นขุนรัตนยุทธ

ที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นหลวงรัตนยุทธ

ที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นพระนเรนทร์รักษา

มัญยาน พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นพระยาวิเศษสิงหนาท

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญ คือ

ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ “เบญจมาภรณ์มงกุฏ”

ที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๔ “จตุธำภรณ์มงกุฏ”

ที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ “จตุธำภรณ์ช้างเผือก”

ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๕ “ตรีธำภรณ์มงกุฏ”

ที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ “ตรีธำภรณ์ช้างเผือก”

เหรียญต่าง ๆ

พ.ศ. ๒๔๔๓ เหรียญรัชฎาภิเศก เหรียญประพาศมาตา

- ที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ เหยียน จักร มาตา
 ที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ เหยียน ทวีท่า ภิเศก
 ที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๓ เหยียน รัช มังคดา
 ที่ ๓๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๓ เหยียน รัช มงคล
 ที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ เหยียน บรมราชา ภิเศก รัชการที่ ๖
 ที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๗ เหยียน รัตนภรณ์ รัชการที่ ๖

จบ ประวัติ ตั้ง เรน เพียงเท่านี้

จักกวัตติสูตร

..เอวมุเม สุตฺตํ เอกํ สัมมยํ ภควา มกเชตุํ วิหริติ มาตุลยา ๑
คตฺว โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตติ ภิกฺขโวจิ ภทฺทนฺเตติ เต ภิกฺขุ
ภควโต ปจฺจุตฺถิโสสุ ภควา เอกทโวจ อตฺตทปฺปา ภิกฺขเว วิหริถ
อตฺตสฺสณฺนา อนนฺนสฺสณฺนา ชมนฺทปฺปา ชมนฺตสฺสณฺนา อนนฺนชมนฺตสฺสณฺนาติ ๑

อนฺตฺนชิพระชรรมเทสฺนา นิมฺมรพาปฺรลึบถาคับเห็อง ตาม พระบาท
มา ถาคับ นี้ จะได้รับ พระราชทานถวาย วิดีชนาในจักกวัตติสูตร โดย
นิทาน วาจะ เป็อง คັນว่า เอกํ สัมมยํ สัมมยํ ครั้ง หนึ่ง สัมเด็จพระ
ผู้ทรง พระภาค เสด็จ อยู่ ณ ไทร สณฺทํ ราชวป่าไม้ ใกล้ มาตุลา นคร
เป็นที่โคจรคามในแว่น แก้วนิมมครราชวชนบท คตฺว โข ภควา ในกาลนั้น
พระผู้ทรงพระภาค ตรัส เรียกพระภิกษุ ทั้งหลายว่า ภิกฺขโว คูกรภิกษุ
ทั้งหลายตั้ง ณ ฝ้ายภิกษุ ทั้งหลายผู้ค้อยรับ พระชรรมเทสฺนาตั้งอยู่
ใกล้ ใน ที่นั้น ก็รับ พระพททภาษิตแห่ง พระผู้ทรงพระภาค ภทฺทนฺเต
ข้าแต่ พระองค์ ผู้เจริญตั้ง ณ ๑ เมื่อ สัมเด็จพระผู้ทรง พระภาค เจ้า
จะตรัส ตัก เกื้อนภิกษุ ทั้งหลาย นั้น ให้สติตั้ง หมั่นไม่ ประมาท สัมคน
จึง ตรัสว่า อตฺตทปฺปา ภิกฺขเว วิหริถ ตั้ง ณ คูกรภิกษุทั้งหลาย

ท่านทั้งหลายจง มีคนเป็นเกาะ มีคนเป็นที่พึ่ง อยู่เกิด ย่อมมีสิ่งอื่น
 เป็นที่พึ่ง ชุมมที่ป่า คือจงเป็นบุคคล มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็น
 ที่พึ่งไม่มีสิ่งอื่น เป็นที่พึ่ง อยู่เกิด ครัตติ ดังนี้ แล้วจึง ครัตติถามว่า
 ภคฺฌา ปณ ภิกฺขเว ตูกรภิกฺขุทั้งหลาย ภิกฺขุเป็นบุคคล มีคนเป็น
 เกาะ มีคนเป็นที่พึ่งไม่มีสิ่งอื่น เป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นเกาะ มี
 ธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็น ที่พึ่งนั้นอย่างไรเล่า จึงทรงวินิจฉัยว่า
 ซึ่งข้อว่ามีธรรม เป็นเกาะเป็นที่พึ่งนั้น ด้วยสติปัฏฐานภาวนาทัง ๔ ว่า
 อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตูกรภิกฺขุทั้งหลาย พระภิกฺขุในธรรมวินัยนี้ มี
 ปรกติพิจารณาเห็น เรื่อง ๆ ซึ่ง ภายใน กาย อยู่ มีเพียรเผาเสีย ซึ่ง
 กิเลส รู้ทั่วพร้อมด้วยสัมปชัญญะมีสติ นำเสีย ซึ่ง อภิชฌาโทมนัส
 ในโลก แต่เขื่อนั้นเห็นเรื่อง ๆ ซึ่ง เวทนา ใน เวทนา อยู่ มีเพียร
 เผาเสีย ซึ่ง กิเลส รู้ทั่วพร้อมด้วยสัมปชัญญะมีสติ นำเสีย ซึ่ง อภิชฌา
 โทมนัสในโลก เขื่อนนั้นมักเห็นเรื่อง ๆ ซึ่ง จิต ใน จิต มีเพียรเผา
 ซึ่ง กิเลส รู้ทั่วพร้อมด้วยสัมปชัญญะมีสติ นำเสีย ซึ่ง อภิชฌาโทมนัส
 ในโลก เขื่อนนั้นมักเห็นเรื่อง ๆ ซึ่ง ธรรม ใน ธรรม มีเพียรเผาเสีย ซึ่ง
 กิเลส รู้ทั่วพร้อมด้วยสัมปชัญญะมีสติ นำเสีย ซึ่ง อภิชฌาโทมนัส
 ในโลก เหว ไช ภิกฺขเว ตูกรภิกฺขุทั้งหลาย ภิกฺขุผู้มาดำรงใน
 สติปัฏฐาน ทัง ๔ ชื่อว่า เป็นบุคคล มีคนเป็นเกาะ มีคนเป็นที่พึ่ง ไม่มี
 สิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือมีธรรม เป็นเกาะ มี ธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่ง
 อื่นเป็นที่พึ่ง ด้วยประการฉนี้ ฯ

ใน อรรถกถาพรรณนาบทที่ดึก บทที่ไม่ขึ้นใน จักกวัตติสูตรนี้ มีอนุพุทธภาษิตว่าโดยลำดับ ความก่อนกับบท ศุภร โห ภควา ภิกขุ อามนุเตติ นั้นว่า ภควา ภิกขุ อิมัสสํ สุตตัสสํ สมมุจฺจานตมเย ดังได้ ตัดับ มาว่า ใน กาด เมื่อถึงชนพร้อมแห่ง จักกวัตติสูตรนี้ ครั้นเพลา บัณฑิตกาลใดด้วยว่า พระผู้ทรงพระภาค ออกจาก มหากรรณ สืบมาบัด เมื่อเสด็จ ซึ่ง หมู่สัตว์ โลก ได้ทรงเห็น ซึ่ง ชรรมาภิสัมมัย คือจะได้ มรรคผล แห่ง สัตว์ทั้งหลาย แปร ห่มัน ดีพัน ผู้อยู่ใน มาตุลา นคร นิमित สุตตนิทกถา เทศนาจักกวัตติสูตรนี้ อันแสดง ซึ่ง อนาคตวงศ์ เพลา เข้าพระผู้ทรง พระภาคเจ้า มี พระภิกษุ สอง ห่มัน เป็นบริวารเสด็จ ถึง ซึ่ง มาตุลา นคร กษัตริย์ทั้งหลาย ผู้ อยู่ ณ มาตุลา นคร ได้ทรงฟังว่า พระผู้ทรง พระภาค เสด็จ มา ก็เสด็จไปต้อนรับแล้ว นิมนต์พระทศพล ให้เสด็จ เข้าสู่ พระนคร ด้วย สักการ มาก แล้วจัดแจง ซึ่ง ที่นั่ง เชิญ พระผู้ทรง พระภาค ให้เสด็จ นั่งเหนือบัลลังก์ศุภร คำมาก แล้วถวาย มหาทาน แต่ภิกษุ สองมี พระพุทธเจ้าเป็นประธาน

ปาง องค์ พระผู้ทรง พระภาค ยังภักตภิกษาให้สำเร็จ แล้วจึงทรง ดำริห์ว่า สัจหา ถ้าหากเราผู้ พระศาสดาจัก แสดง พระธรรม เทศนา แก่ มนุษย์ทั้งหลาย ใน ทน ประเทศ ที่นั่นก็ เป็น ที่ คับ แคมไม่มีโอกาส ที่หมู่ มนุษย์ จะยืน บ้าง นั่งบ้าง ด้วย สำนาคมนในที่นี้ จะพึงเป็น การ ประชุมใหญ่ พระผู้ทรง พระภาค ทรงดำริห์แล้ว ออกดูว่า ไม่ทรง กระทำภักดา นุโมทนา แก่ราชตระกูลทั้งหลาย ทรงถือบาตร แล้ว เสด็จ ออกจากพระนคร ผู้เฝ้ามนุษย์ทั้งหลาย จึงปรึกษากันว่า พระบรม

ศาสตร์ดาไม่ทรง กระทำ ภัตตามุโมทนาแต่เราทั้งหลายก็เสด็จไป ขรอย ว่า
 ที่โรงภัตจะไม่เป็นที่ชอบ พระพุทธ อธิษาศัยเป็นแน่แล้ว พุทธาณ นาม
 น ถกกา คเหตุ บุคคลผู้ใด ผู้หนึ่งไม่อาจสามารถจะถือเอาจิตแห่ง
 พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ วิธัสถกกรณ นาม ชื่อว่าจะกระทำความ
 คุ่นเคย กับด้วย พระพุทธเจ้า นั้น ก็ยากยิ่งนัก รวด ละว่าจะจับเอาซึ่ง
 คอ แห่ง อตธ พิชมี พัง พาน อันยาก ชน แล้ว เออ โภ คุกร ท่านทั้งหลาย
 ผู้เจริญ เจริญ ท่านทั้งหลายจงมา เราจะยังพระศากยเจ้าให้ขัดโทษ
 ชนชาว นคร ทั้งสิ้น ปรีกษากัน แล้ว ก็พร้อมกัน ออกจากเมือง มากับ
 พระผู้ทรงพระภาค เมื่อพระบรม ศาสตร์ดาเสด็จมา แท้จริง สัมเด็จพระ
 พระผู้ทรง พระภาค จึงได้ทรงเห็น มาตถว พฤกษาไม้ หมากรังว คันหนึ่ง
 สถิต อยู่ ณ ที่ นาราว มคธราช มีกิ่ง แด่กว่าคบบริบูรณ์ มีร่ม อันชิด
 ประดิษฐาน อยู่ ณ ภูมิภคโกถ มรรคาประมาณ กรัดหนึ่ง จึงทรง
 พระดำริที่ว่า เราผู้ศากยจะนั่ง ณ พฤกษมุตวันไม้นี้ เมื่อเราแสดง
 ชรรณ เทศนาโอกาส ที่ มหาชนจะยินยอมที่จะนั่ง มีพอกัน ครั้นทรง พระดำริ
 แล้วเสด็จ หลีก ออกจาก มรรคา อุปสงกมิตวา เข้าไปใกล้ พฤกษมุต
 วันไม้นี้แล้ว ทอดพระเนตร แดดูพระอาณัติผู้ทรง ชรรณภณทาการิก
 พระเถร อาณัติ ทราบว่า พระบรม ศาสตร์ดาจะใคร่เสด็จนั่ง ด้วย สำคัญ
 พระอาการวที่ ทอดพระเนตรดู จึงปูลง ซึ่งสุคตมหา จักร ถวาย ฝ่าย
 พระศาสตร์ดาที่เสด็จนั่ง เห็นอ อาณัติที่ พระเถร อาณัติปูลง แล้ว

อถอุส ปุโรโต มนุสสา ที่นั้นมนุษย์ทั้งหลาย ก็พร้อมกันนั่ง
 เบื้องหน้าแห่งพระศาสตร์ดา พระภิกษุ สงฆ์นั่ง ถัดมณะข้างทั้งสอง และ

เบของ พระปฤษฎางค์แห่งพระค้ำคธา อากาเส เทวดา เทพเจ้าทั้งหลาย
สถิต อยู่ เบของ บน นภคณ อากาศ ปาง องค์ พระผู้ทรง พระภาค สถิตอยู่
ท่าม กตาง มหา บริษัทธิ อย่าง นั้น จึง มี พุทธ ภาสิติ แต่ ภิกษุ ทั้งหลายใน
กาล นั้น

ถวาย เนื้อ ความในบาฬี ว่า โคจร ภิกษุเว จรด ตูกร ภิกษุ
ทั้งหลาย ท่าน ทั้งหลาย จง ประพฤติในโคจร คือ ที่ ควร จะ ประพฤติ เป็น
นิตย เนือง มา แต่ บิดา ของ ตน โคจร เว จรด ครั้น ท่าน ทั้งหลาย ประพฤติ
อยู่ในโคจร เป็น นิตย เนือง มา แต่ บิดา ของ ตน แล้ว มาร ทั้ง ๓ คือ
เทวบุตรคมาร มัจจุ มาร กิเลศมาร ก็ จัก ไม่ ได้ ไม่ เห็น ซึ่ง ช้อง แด
อามณ จัก ไม่ มาร ้น ทำ ยัย ได้ ถ้า หาก ว่า ท่าน ทั้งหลาย ประพฤติ
อยู่ใน โอโคจร เป็น นิตย อัน นั้น มาร ก็ จะ ได้ ช้อง ได้ อามณ ทั้ง
จะ ต้อง ภัย ได้ ทุกข์ โทมนัส ว่า พระอรรคภา พรณนาบท ว่า โคจร
เป็น คัน นั้น แดง โดย พิดัง ความ ว่า ชย ปนตฺโต ที่ เนื้อ ความ ช้อง
บัณฑิต ชน ทั้ง แดง ด้วย สกฺกณิ คมฺมิตฺตํ นิยาย เขียว อัน จับ เขา ซึ่ง
ตา ประบัณฑ นก มุตโต ไม่ ประพฤติ อยู่ในโคจร ของ ตัว มัว เมา มัก มาก
ออกจาก มุตโต เขียว ไป ในโคจร ปรวิสัย จับ อยู่ ณะ เสา ระเหยียด
ถึง แดง ช้อง แล้ว ก็ พาบิน ไป

อุคฺคิ เหตุ แท้จริง คำนี้ พระผู้มี พระภาค พระองค์ ตรัส แต่ ภิกษุ
ทั้งหลาย ว่า ภุคฺคบุพฺพิ ภิกษุเว สกฺกณิ คมฺมิตฺตํ ตูกร ภิกษุ ทั้งหลาย แต่ ก่อน
มา มี แล้ว เป็น แล้ว เขียว ตัว หนึ่ง โดบ ลง โดย พ้น จับ เขา นก ตา ประ
บัณฑ หนึ่ง หวัง เป็น ภิกษาหาร อถ ไซ ที่ นั้น นก ตา ประบัณฑ ชาติ อัน เขียว

ใหญ่ พามินไป คนก็ร้องว่าไร คิเตียน คนว่าเราเองเปน สัตว์ไม่มี
บุญ หลงโลกมากปราศจากปัญญาเที่ยว มาในที่ไซ้ ไจจร เปนวิสัย
แห่งผู้อื่น จึงต้องภัยใน มือเหยี่ยว สัจซุข มย ถ้าหากว่าเราเที่ยว
อยู่ในโคจรของเรา เปนวิสัยเนื่องมาแต่บิดา เหยี่ยวจะทำอะไรได้
ไม่ได้พบ มาตราแม้จะสู้รบก็พอจะต่อสู้ฝีมือกัน ทั้งนั้นก็เพราะ
เราเปน สัตว์ — เที่ยวในที่ไซ้ ไจจร เปนวิสัยของผู้อื่นเหยี่ยวจึงจับมา
เมื่อตาปะบักษา ร่ำร้องอยู่อย่างนี้ สกุนคัมภ์ก็ได้ถามว่า ไก่ ปน
เค ตาปะ ไจจโร ดูกร นกตาปะ ก็ที่ไหนเหล่าเป็นที่โคจร สกวิสัย
ของท่าน ดูกร สกุนคัมภ์ ที่เขาไถนาด้วยไถ แต่ที่มูลไถที่ใด ที่นั้น
และเป็นที่โคจร สกวิสัยของเรา ออ โซ ภิกขเว สกุนคัมภ์ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ที่นั้นเหยี่ยวไม่แผ่ปีก ซึ่งกำลัง ต้ม บิน ต้ม ร้อง ตาปะ
มูญจิ จึงปล่อยนกตาปะไปด้วยวาทาว่า ดูกร ตาปะ ท่านจงไปเกิด
ถึง ท่านไป แม้ในที่นั้น ก็หาพินมือเราไม่ เมื่อ นก ตาปะไป พินมือ
เหยี่ยวแล้ว ถึง มูลไถ เขาไถ นาแห่งหนึ่ง มูลไถที่นั้น เปน สามเจ้า
ตั้งอยู่ โดยสันฐานเตา นก ตาปะก็สังเกตเห็นได้ว่า ถ้าเหยี่ยวมา
ในข้างนี้ เราจะหนี ออก ข้างนั้น เหยี่ยวมาข้างนั้น เราจะหนี ออก
ข้างโน้น ครั้น กำหนดแล้วก็จับ อยู่ถ่มมูลไถ อันใหญ่ ก้อนหนึ่ง จึง
ร้องประกาศแก่เหยี่ยวว่า เอहि โซ ทานี ดูกร เหยี่ยวใหญ่ บัดนี้
ท่านมาเกิด ๆ เหยี่ยวก็มีได้แผ่ปีก ซึ่ง กำลัง เค็ดมไป มีได้ดำดัก
ถึง กำลัง แห่งตน ก็ ปรกปีกให้หมื่นแล้วโอบ ลงด้วย ฉับพัตัน ถ้าภัย
คิดว่าจะจับ จิก นก ตาปะ เปน ภิกษาหาร ยทา โซ ภิกขเว ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดนรกตาปะได้รู้แล้วว่าเหยี่ยวบินมายังอยู่ใกล้
 ครั้นใกล้จะถึงตัว ในกาลนั้น นกตาปะก็รีบวิ่งเหินหลบหลีก
 เข้าไปในระหว่างดิน มูลโลกที่ใต้เท้าเหยี่ยวอยู่นั้น ฝ่ายเหยี่ยวอินบินมา
 ด้วยแรงเร็ว มีกำลังกล้า ปราณนาจะตัดศีรษะแห่งตาปะทวิชาติให้
 ชาติม้วยด้วยประหารคราวเดียวไม่หยุดยั้งกำลังได้ ชั่วปัจจุบันพลี
 ตีออกลงกับก้อนดินมูลโลก เนื้อहतภัยก็แตกตายในขณะนั้น นกตาปะ
 ก็ขึ้นชมวันเรืองหาอันตรายมิได้ เอมมิหิต ภิกษุเวแท้จริงตถุ
 ภิกษุทั้งหลาย ใครเล่าประพฤติดอยู่ในโอโคจรปวิสัย ก็จะได้ทุกข
 โทมนัสโดยนัยซึ่งแสดงมา ตถมา เหตุดังนี้ ท่านทั้งหลายใน
 ขรรณวินัยนี้ อย่าประพฤติดอยู่ในโอโคจรปวิสัย โอโคจร จรด
 ครั้นท่านทั้งหลายประพฤติดอยู่ในโอโคจรปวิสัยแล้ว มารก็จักได้
 จักเห็น ซึ่งช่องแถ อารมณ จึงตรัสถามว่า โภ จ ภิกษเว ภิกษโน
 ตถุ ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นโอโคจรปวิสัย ของเจ้าภิกษุ
 ตรัสวิชันว่า ยทิท ปญจ กามคุณา กามคุณทั้งห้าอันใด กามคุณ
 ทั้งห้านี้เป็นโอโคจรปวิสัยแห่งเจ้าภิกษุ ทรงตรัสถามว่า กตเม
 ปญจ กามคุณทั้งห้านี้เป็นไหนเล่า วิชันว่า จกขุวิณฺณเยยยา
 รูปา รูปที่ควรจะรู้ด้วยจักขุ เป็นที่ปราณาเป็นที่ยินดี เป็นที่เจริญใจ
 ประกอบด้วย ความปราณา รัชฌนียา ควรจะกำหนด นี้เรียกว่า
 กามคุณที่ ๑ ๑ โสคติวิณฺณเยยยา สัทธา เสียงที่ควรจะรู้ด้วยโสค
 เป็นที่ปราณานินดี เป็นที่เจริญใจ อันกิลเสก กามเข้าไปตั้งอยู่
 ด้วยแล้วควรจะกำหนด นี้เรียกว่า กามคุณที่ ๒ ๒ ฆานวิณฺณเยยยา

คนุชา ถิ่นที่ควร จะรู้ด้วยฐาน เปนที่ ปราถนายินดี เปนที่ เจริญใจ
อันเกิดศกาม เข้าไป ตั้ง อยู่ด้วย แล้วควร จะกำหนด นี้เรียกว่า กามคุณ
ที่ ๓ ๑ ขิวหาวิญญูเยนุยา รสา รส ที่ควร จะรู้ด้วย ขิวหา เปนที่ ปราถนา
ยินดี เปนที่ เจริญใจ อันเกิดศกาม เข้าไป ตั้ง อยู่ด้วย แล้วควร จะกำหนด
นี้เรียกว่า กามคุณ ที่ ๔ ๑ กยวิญญูเยนุยา โผฐพพา เจริญถูก
ตอง ที่ควร จะรู้ด้วย กาย เปนที่ ปราถนายินดี เปนที่ เจริญใจ อันเกิด
กาม เข้าไป ตั้ง อยู่แล้วควร จะกำหนด นี้เรียกว่า กามคุณ ที่ ๕ ๑
อัย ภิกขเว ตูกร ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ห้า อย่างนี้ เรียกว่า โสจโร
ป.วิสัย ของ ท่านทั้งหลาย

ตูก ภิกษุทั้งหลาย โสจโร จโร ท่านทั้งหลาย จง ประพฤติ
ใน โสจโร สกวิสัย เมื่อ ท่านทั้งหลาย ประพฤติใน โสจโร สกวิสัย แล้ว
มาร ก็จะไม่ ได้ ช้อง แด อารมณฺ์ ทรง ครัดถาม ว่า โอ ๑ โสจโร
อะไร เถ่า เรียกว่า โสจโร สกวิสัย ทรง ครัด วิธ ษณา ว่า ยทิท จตุตาโร
สตีปฐ.ฐานา สติบั้งฐาน ๔ อนโต สติบั้งฐาน ๔ นั้น เปน โสจโร สกวิสัย
ของ เหล่า ภิกษุ ครัดถาม ว่า กตาม จตุตาโร สติบั้งฐาน ๔ เปน
ไฉน เถ่า ครัด วิธ ษณา ว่า สติบั้งฐาน ๔ นั้น คือ กยานุบัตธนา สติ
บั้งฐาน ๑ เวทนานุบัตธนา สติบั้งฐาน ๑ จิตตานุบัตธนา สติบั้งฐาน ๑
ธัมมานุบัตธนา สติบั้งฐาน ๑ ๑ สติบั้งฐาน ทั้ง ๔ อย่างนี้ ชื่อ ว่า
โสจโร สกวิสัย ของ ภิกษุ ๑

ใน บาฬี ว่า กุสวาน ภิกขเว ธมฺมานํ ตูกร ภิกษุทั้งหลาย
บุญ น้อย อม เจริญ อย่างนี้ เหตุ ที่ สมาทาน ถือเอา พรหม ซึ่ง กุศลธรรม

ทั้งหลายที่ไม่มีโทษ ภูตปุกุฬ ครั้นก่อนมีแล้วเป็นแล้วบรมจักรพรรดิ
ผู้มีคุณธรรม ทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้าทัฬหเณมี เป็นธรรมราช
เป็นใหญ่ใน มณฑลแผ่นดิน มีสมุททั้ง ๔ เป็นที่สุด ชนะโดยพิเศษ
ถึงซึ่งความที่แห่งชนบทเป็นสถานอันถาวร มาตามพร้อมด้วย
วิเศษ ๗ ประการ เสวยถึงกั รัตน ๗ นั้นอะไรเล่า รัตน ๗ ประการ นั้น
คือจักรแก้ว ข้างแก้ว ม้าแก้ว ดวงแก้ว มณี นางแก้ว คุุณบดีแก้ว
ปรีชาญาณแก้ว เป็นคำรบ ๗

พระเจ้าทัฬหเณมีนั้น มีพระราชบุตร ยิ่งกว่าพันถ้วน สตรี แก้ว
กัณฐิ วิรุณครุฑา ทรงพระรูปอันของอาภรณ์มารดาจะย่ำยี ประทับเสนา
ไม่ท้อถอย พระเจ้าทัฬหเณมีนั้น ทรงชนะครอบครองซึ่ง ปฐพี มี
ตำราเป็นที่สุทธอบ ด้วยไม่มีอาชญาไม่มีคัสตราโดยธรรมโดยเสมอ
อด โภ ภิภูษะ ๕ คุกรภิภูษะทั้งหลาย ในกาลนั้นพระเจ้าทัฬห
เณมีบรมจักรพรรดิ ทรงเสวยจักรวิเศษสมบัติเนิ่นนาน นับ กาล
ก็ล่วงไปได้ ๑๐๐ ปี ๑๐๐๐ ปี มากแล้ว จึงตรัสเรียกบุรุษคนใด
คนหนึ่งมา มีพระราชบัญชาสั่งว่า ยทา คุวิ อมูโก ปุริส คุกร
บุรุษผู้จำเริญ เมื่อใดท่านได้เห็น จักรแก้วอันเปกทิพย์นี้ ชุคตง
เกิดอันลงจากที่ อด เม เมื่อนั้นท่านพึงบอกให้แจ้งแก่เรา
บุรุษนั้นรับบัญชาว่า เหว่ เทว ดังนี้แล้ว ก็คอยคุด้วยกาลอันนาน
ได้ร้อยปีเป็นอันมากล่วงไป ได้เห็นแล้ว ซึ่งทิพยจักรวิเศษอัน ชุคต

เคื่อน ลงจากที่ จึงไปสู่สำนักแห่ง พระเจ้าทัฬหี เนมิ ราช กราบ ทูลว่า
 ยศุเช เทว ข้าแต่สมมติเทวราช ดังข้าพระองค์ คักเคื่อน ขอเชิญ
 พระองค์ พึ่ง ทรงทราบเถิดว่า ทิพยจักร รัตน์ นั้น ชุคเคื่อนลง
 จากที่ แล้ว

อด ไช ภิกษเว คูกรภิกษุทั้งหลาย ใน กาดนั้น พระเจ้า
 ทัฬหี เนมิบรมจักรพรรดิ ให้หาพระราชกุมาร ผู้เขญจบศร มาแล้ว
 ครั้นว่า ทินัน กิร เม คาค กุมาร คูกรพ่อกุมาร ได้ยินว่า
 ทิพยจักร รัตน์ ของมิดา ชุคเคื่อนลงจากฐานแล้ว สุก ไช ปเนติ
 ก็คำนับมิดาได้ฟัง มาว่า ทิพยจักร รัตน์ แห่งบรมจักรพรรดิพระองค์ใด
 ชุคเคื่อนจากสถาน บรมจักรพรรดิพระองค์นั้น จะพึงมีพระชนม์
 ชีพยืนนานก็หาไม่ ในกาดนี้ ภคุดา ไช ปเน เม มานุสสิกา กามา
 กามารมณทั้งหลาย ซึ่งเป็นรอง ๆ มนุษย์ มิดาก็ได้บริโภคแล้ว กาดนี้
 เปนสมัย กาดของมิดาจะแล้วหา ทิพยภามแล้ว เอहि คูว คาค
 กุมาร คูกรพ่อกุมาร เขญพ่อครอบครองปรุพิน มีสมุท เปนที่สุด
 ครอบ ओह ปเน ก็เรจักปดงเดี่ยว ซึ่งผม แดหนดแล้ว นุ่งห่ม
 ผ้า ย้อมฝาด ออกจาก ขรวาต ทรงบรรพชา อนาคาริยกิจ

อด ไช ภิกษเว คูกรภิกษุทั้งหลาย ณ กาดนั้น พระเจ้าทัฬหี
 เนมิ ทรง ตั้ง สอน พระราชกุมาร ผู้เขญจบศร ให้สถิตในราชสมบัติแล้ว
 พระองค์ ปดง พระ เกศาพระมัสสุแล้ว ทรง ผ้า ย้อมฝาด ออกจาก
 ขรวาต ทรงบรรพชา อนาคาริยกิจ สคุดาห์ ปพพสิเต ภิกษเว

ตฤณ ภิกษุ ทั้งหลาย เมื่อพระเจ้าทัฬห เหมินทร์ บรมพญาเป็น พระราช
ฤษีได้ ๗ วัน ทิพยจักรวคั่นก็อันตรธานหาย

ถวายนเือกความในคัมภีร์ อรรถกถาพรรณนาบทว่า เขวมิต
ปญญ ปวทุตติ เป็นคัมภีร์ว่า ผลแห่งบุญนี้เป็นโลกีย์ เถโลกุต
ระย่อมจำเริญอย่างนี้ ก็คำที่ว่าบุญผลนั้น บัณฑิตชนพึงรู้แจ้งว่า
บุญที่จะให้เป็นไปในเบื้องบนกับผลแห่งบุญ ตฤณ ทิวช กุศล
ตาผลบุญ สองสถานนั้น กุศลมีสองอย่าง คือวิวิธคามิกุศลจะให้
สัตว์ไปในวิวิธสังสาร อย่างหนึ่ง คือวิวิธคามิกุศลจะให้ถึงวิวิธ คือ
พระนฤพาน พันธแล้วจากวัฏฏะอย่างหนึ่ง มาตาบิณฑ มหัจจุต มารดา
บิดามีจิตต์อ่อนด้วย อำนาจรักบุตร ชิดา บุตรชิดามีจิตต์อ่อนด้วย
อำนาจรักมารดาบิดาอย่างนี้ ชื่อว่าวิวิธคามิกุศล ขรรณทั้งหลายเป็น
ผักฝ้าย ครตฐ ๓๗ ประการ มีสติวิฐาน ๔ เป็นต้น ชื่อว่า
วิวิธคามิกุศล ฯ

มนุสส์โลก เอกภกตวิธวิธิกว ธัมมัตถิธวิแห่งบรมจักรพรรดิ
ในมนุษย์โลก ผลเป็นที่สูงแห่งวิวิธคามิกุศล มรรคธัมมัตถิธวิ
นิพพาน ธัมมัตถิธวิแห่งวิวิธคามิกุศล พระทศพลจักทรงแสดง
ซึ่งผลแห่งวิวิธคามิกุศล ในที่สุดแห่งจักรวคัตติตฤณ อธิ ปณ
ในอธิการนี้ ประสงค์จะแสดง ซึ่งผลแห่งวิวิธคามิกุศล จึงทรง ครตฐ
ภิกษุทั้งหลายว่า ยทา ปุคตชิตโร ในกาลใด บุตรชิดาไม่ตั้งอยู่ใน
โอวาทคำสั่งสอนของมารดาบิดา ในกาลนั้น บุตรชิดาทั้งหลาย
เสื่อมเสียจากประโยชน์ ๓ อย่าง คืออายุ ๑ วรรณะ ๑ อิศริยยศ ๑

ก็กาลใด บุตร ธิดา ทั้งหลาย ได้ตั้งอยู่ในคำสอนของ มารดาบิดา ใน
 กาลนั้น บุตร ธิดา ทั้งหลาย ได้เจริญด้วย ประโยชน์สาม อย่าง คือ อายุ
 แล วรรณะ แล อภิวิริยะศ ทรัพย์ดังนี้ แล้วจึงปรารภเทศนาว่า ภูกบัพพี
 ภิกขเว เป็น ต้นดังนี้ ด้วย อานาจ ตาม ต่อ ซึ่ง อัญญามิกศล ฯ

อรรถกถาพรรณนาบท โอษฐ์กิติ จานา จุตี้ นั้นว่า ต่ กิร
 จกกรคน ดังได้ฟัง มาว่าจักร รัตนัน มา ประชุมฐานอยู่ในเวหาธ
 แรบ พระทวาร พระราชวัง เหมือนด้วยจักร รัตนัน บุคคลล ถอดเพลา
 เตี้ยแล้ว ขดสุด ที่นั้นคนทั้งหลาย เขาจึงผิง ลง ซึ่ง เสาไม้ ตะเคียน
 ๒ เสาใน ข้างทั้งสอง แห่งจักร รัตนัน แล้วผูกไว้ซึ่ง ด้ายเส้นหนึ่งให้
 มีหน้าผาเพาะ ต้นมะขาม แห่งจักร รัตนัน อโสภาเคบี แม้สอง
 ข้างต่าง แห่งจักร รัตนัน เขาก็ผูก ด้ายเส้นหนึ่งไว้ให้ มีหน้าผาเพาะ
 ต้นมะขาม ก็นั้นขณะที่จักร แก้วจะหลุด จะเกิดขึ้นนั้น คือว่าจักร รัตนัน
 ลงไป แม้เล็กน้อยหนึ่งจาก ด้ายข้างบนแล้ว โอษฐ์กิติ นาม ชื่อว่า
 ขุดลง เหง้า สุดสุด จานี ที่แห่งด้าย ข้างล่าง ถ่วงไป จากที่ สุด
 ข้างบนแล้ว จานา จุตี้ นาม ชื่อว่าเกิดขึ้นคลาดจากที่ ต่ที่
 ขุดพอโตแล้ว เมื่อโทย มี แก้วยังมีจักร รัตนัน นั้น ก็เป็น อยู่อย่างนี้
 ถ้าไม่มีโทย ไม่มีเหตุแล้ว จักร แก้วก็ทำเป็นเช่นนั้นไม่ ที่พจักร รัตนัน
 ถึงจะเกิดขึ้น ลง ของคุณหนึ่ง หรือ ๒ ของคุณก็ได้ ชื่อว่าเกิดขึ้นจากที่
 ต่ ต้นเขาเขต สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง หมายความว่า ถ้าว
 แล้วนั้น จึงควรว่า โอษฐ์กิติ จานา จุตี้ ดังนี้ บทว่า ขก เม
 อาโรเจยยาตี นั้น พรรณนาความว่า พระเจ้าที่พหุเนมิตว่าดี ตั้งไว้ว่า

ทาด คุณพ่อท่านจงกระทำฉันให้เป็นคนดีแล้วไป ดูที่โลกแห่งจักร
 วรรคนี้วันละ ๓ ครั้ง เออ! คุณนโต ครั้นเมื่อท่านไป อย่างนี้เมื่อ
 ได้เห็นว่า จักรวรรดิชุดลง ศกตจากที่แม่รัก หันขว้างในกาตใด
 ซด ที่นั่นท่านฟังบอกแต่เรา ชีวัก! ที่แท้จริงชีวิตของเราชีวิต
 อยู่ในที่แห่งท่านแล้ว บทว่า ชยธ นันพรพณนาความว่า อปปมตโต
 มุรขนั้นไม่ประมาท ได้ไปดูจักรวรรดิวันละ ๓ ครั้ง เขาก็ดู ณะเวลา
 วันหนึ่งจึงได้เห็น บทว่า ธตโต ภิกขเว นันพรพณนาความที่ข้า
 ตุยแสดงแต่หลัก แปลกออกแต่ว่าพระเจ้าทัพพะเนมิได้ทรงฟังว่า
 จักรวรรดินี้ชุดลง ก็ทรงพระ โทมนัส มีกำลังบังเกิด แล้วแต่ทรงพระ
 ภรรเร่งรำไรไป จึงได้มอบราชสมบัติแก่พระราชบุตรพระองค์ใหญ่
 พรพณนาบท สมุททุกปริญนี้ นั่นว่า อิก! หิธัส กุตสนุคก! แท้จริง
 จักรวรรดิสมบัติที่มีสมุทอันหนึ่งเป็นที่สุดรอบนเป็นของ ๆ ตระกูล
 แห่งพระเจ้าทัพพะเนมิ จกกวาปริญนี้ ปน มียว่าสมบัติที่มี
 จกกวาปเป็นที่สุดรอบนนี้ บังเกิดขึ้นแล้วด้วยอำนาจแห่งบุญฤทธิ์
 ดี น ธกกา สมบัตินี้พระเจ้าทัพพะเนมิ ไม่อาจประทานแก่พระราช
 บุตรได้ กุตสนุคก! นิยาเทหโต เมื่อจะมอบซึ่งสมบัติเป็นของ ๆ ตระกูล
 ให้ จึงได้คิดว่า สมุททุกปริญนี้ ดังนี้ ฯ

แก้บท เกตมธัส! นั่นว่า คาปธปพพช! ปพพชนาบี! ที่ แท้จริง
 แม้ชนทั้งหลาย จะถึงซึ่งบวช เป็นตาบด ก็ย่อมปลง ซึ่งสมณเณร
 ก่อน คโต ปฏิจาย ตั้งแรกแต่นั้นไป สมเจวิญ ฐนที่พ้นผูกไว้เป็น
 ธรรมาเถยวอยู่ เชน วุคค! เหตุดังนี้ พระเจ้าทัพพะเนมิจึง ครัดว่า

เกตส์ผู้ โอหาเรตวา ดังนี้ ๑ แก้วบท กาดำยานิ ว่าบุคคลทั้งหลาย
 ผู้ที่ บวช เปนฤๅษณ์นี้ แต่แรกก็มุ่ง ห่มผ้า ย้อมผ้า อย่างนี้ ครั้น
 ภายหลังก็ทรงผ้า เปลือกไม้ ๑ แก้วบท ปพฺพชิ ว่าปง พระเจ้าทัฬหเสนี
 ทรงบรรพชา ครั้น บรรพชาแล้วก็เสด็จ อยู่ใน มณฑลโนทยาน แห่ง
 พระองค์ ๑ บทว่า ราชังมุตติ ว่าพระราชาเป็นฤๅษี พราหมณ์ปพฺพชิคา
 ทิ แท้จริง เหล่าพราหมณ์ทั้งหลายบวช เรียกว่าพราหมณ์ฤๅษี เด็ด—
 อดุต ปหาย ราชปพฺพชตา เหล่ากษัตริย์ทั้งหลาย มละเศวคณัฏฐ ทรง
 บรรพชา ก็เรียกว่าราชฤๅษี ๑ แก้วบท อนฺตรธานิ นั้นว่า จักรรัตน์
 อันตรธานหาย คือเข้าไปใกล้ถึง ซึ่งไม่มีจุจ เบื้องประทับอันดับแล้ว
 ถว ยเนื้อความใน พระบาท พระองค์เทศนาต่อ อนันตนิ นั้นว่า
 อถ ไช ภิกฺขเว อหฺม กษัตริย์ทั้งหลาย ในกาล นั้น บุรุษคนใดคนหนึ่ง
 เข้าไปใกล้ บรม กษัตริย์ผู้มฤๅษิกิเษแล้ว จึงกราบทูลว่า ยศฺเช เทว
 ชำ แต่ สมนนิเทวราช ดัง ข้าพระบาท คักเคื่อน ขอ พระองค์ พึง ทรง
 ทราบว่า วิพจักรรัตน์อันตรธานหายแล้ว ๑ ปาง พระมหา กษัตริย์
 ผู้มฤๅษิกิเษได้ทูลว่า วิพจักรรัตน์อันตรธานหายแล้ว ก็ทรง
 พระโสมนัสได้เสวย พระทุกข์ ระทม พระหฤทัย พระบรม ราช ฤๅษี ดลิต
 อยู่ ณ ที่ใด พระมหา กษัตริย์ผู้มฤๅษิกิเษนั้นก็เสด็จไป ณ นั้น จึง
 กราบทูลว่า ข้า แต่ สมนนิเทวราช พระองค์ พึง ทรง ทราบ เกิดว่า
 จักร รรัตน์อันตรธานหายแล้ว

เหว่ วุฑฺฒเต ในเมื่อ กษัตริย์ผู้มฤๅษิกิเษกราบทูลดังนี้ พระมหา
 ราช ฤๅษี ตรัสห้ามมิให้พระราชนัด โสธ โสมนัสว่า มา ไช คุว คาค

บุตร พ่อ จักรวรรดิ อันตรธาน แล้วก็ทำเนา เจ้าอย่าทุกข์โศกมันต์โดย
 น หิ จกฺกวัตน์ เปตติกทายชฺช จักรวรรดินั้นจะเป็นของทวีปยมรดก
 เหนือมาแต่บิดาก็หาไม่ แม้พ่อจะใคร่ได้จักรวรรดิแล้ว อิงฺฆ คว
 ดังเรา คัก เตือน เชิญ พ่อจงเป็นไปในจักร วัคคิวัค อัน ประเสริฐหา
 โทษมิได้ ในเมื่อจักรวัคคิวัค อัน ประเสริฐ อัน ท่านให้เป็นไปอยู่
 ทิพจักรวรรดิ มีกำแพง หึ่ง กอบด้วย กง แดคม เต็มรอบด้วย อาการทั้งปวง
 จัก มีปรากฏ แก่ท่าน อัน อาบ น้ำ กับ ทั้ง ศักระรักษา อุโบสถ สถิตอยู่
 ณ ะพื้น ปราสาท อัน ประเสริฐ ณ ะ เมืองบนในวัน อุโบสถ ๑๕ ค่ำ นั้นด้วย
 เหตุไร ชำน โข ปณฺธิ วิชชติ เหตุนั้นก็เป็นที่ ตั้ง แห่ง ผล ย่อมมี

พระราชโอรส จึง ทูลถาม ว่า ก็ อริยจักรวัคคิวัค นั้น เป็นไฉนเล่า

พระบรมราชฤษี จะตรัส บอกให้พระราชบุตร เชธ สถิตใน อริยจักร
 วัคคิวัค จึง ทรงแตร ว่า เตนหิ ควฺ คาค ตูกร พ้อมณินั้น ท่าน จง อาศรัย
 ซึ่ง ขรรณ สักการ ซึ่ง ขรรณ กระทำซึ่งขรรณให้เป็นของหนัก นับถือบูชา
 ยำเกรง ซึ่ง ขรรณ ขมฺมุขไซ ขมฺมุเกตุ ขมฺมุจิปเตโย จง มี ขรรณ
 เป็นของ แด เป็นทอง ทั้ง มี ขรรณ เป็น อธิบัติ จง จัก แสง รักษา แด บ้อง
 หนักปกครองให้เป็นขรรณ อนฺโต ชนฺตุมิ พดกยตุมิ ขตฺติเยตฺ
 อนุยฺนเตตฺ เชิญ พ่อจง ส่ง เคารวะ ชนภายใน แด พด กาย หมู่พด แด
 เหล่า กษัตริย์ ทั้งหลาย แด กษัตริย์ ที่ ตามไป แด พวกรพราหมณ์ แด
 ฤๅหคิ แด ชาว นิคมชนบท แด สมนะพราหมณ์ แด เหล่าคนทั้งหลายมา
 อรณุมกาโร ปวตฺติคฺค อธรรมการ จง อย่าเป็นไปใน แคว้น แคว้นของ
 ตนได้ อีกสถานหนึ่ง เย จ เต คาค ตูกร พ้อมนุษย์ ทั้งหลาย เหล่าโค

ในแง่ ศักดิ์ ของ คน ก็ เป็น คน จน จริง ไม่ มี ทรัพย์สิน พัก จง ตาม ประทาน
ทรัพย์สิน คำนวณ จำพวก นั้น หนึ่ง พระสมณะ พราหมณ์ ทั้ง ๒ ฝ่าย ใน
แว่น แคว้น ของ คน ที่ เว้น จาก เมตตา ประมาท ตั้ง อยู่ใน ชั้น ที่ แด่ ความ
ยินดี ทิมาณ แด่ รับ คน ผู้ ต่ ยอ ยัง คน ผู้ ต่ ยอ ให้ ตบ รอบ พื่อ จง
เข้าไป ถัด สมณะ พราหมณ์ หนึ่ง หาด ขัน ใน กาล เนือง ๆ แล้วย ก็ ได้ กาม
แล้ว ก็ ถือ เอา ว่า ก็ ภุมฺเม กสฺส อโรรธมา เปน กุศล อโรรธมา เปน
ไป กับ ด้วย โทษ อโรรธมา ไม่ มี โทษ เจริญ เจริญ จะ พัง เสพ พัง เสพ อโรรธ
มา จะ ไม่ พัง เสพ พัง เสพ ก็ เจริญ มั่น ถัด ขั พเจ้า กระทำ อโรรธมา
ความ ไม่ เกื้อ กุศล ความ ทุกข์ จะมี นาน ขั พเจ้า กระทำ อโรรธมา
ความ เกื้อ กุศล ความ สุข จะมี นาน เสด็จ สดุดา ยี่ ชก สดุดา ท่าน ได้ พัง
แล้ว แล้ว นัก แห่ง สมณะ พราหมณ์ ทั้ง ๒ ฝ่าย นั้น ถึง ไต ๆ เปน อกุศล
จง เว้น เสีย ซึ่ง อกุศล นั้น ถึง ไต เปน กุศล ทั้ง ก็ ถือ เอา พร้อม ซึ่ง กุศล
นั้น แล้ว แด่ เปน ไป ยี่ ไต ตาต ต่ ต่ ต่ พว นี้ แด่ เรียกว่า อริย
จักร วาติ วาติ นั้น เขมร พว จง เปน ไป ฯ

อรต กถา พรณนา บท รมณ์ นิธ ด้าย เปน ต้น นั้น ว่า ท่าน จง
มี ใจ คำนวณ อยู่ใน ขรรณ คือ กุศล กรรม บด ๑๐ อย่าง ทำ ซึ่ง ทศ กุศล
กรรม บด นี้ ให้ เปน ที่ อาศรัย ได้ รมณ์ ทศ กุศล กรรม บด นั้น
อัน บัด ติตชน กระทำ ดี แล้ว ฉนั้น ไต พื่อ จง กระทำ ให้ ดี ฉนั้น นั้น จง กระทำ
ให้ เปน ขรรณ อัน หนัก เพราะ ถึง ซึ่ง เคารพ ใน ทศ กุศล กรรม บด นั้น
จง กระทำ ซึ่ง ขรรณ นั้น ให้ เปน ของ รัก ให้ เปน ของ คน คน สรร เสริญ
อยู่ จง กระทำ บุชา ซึ่ง ขรรณ นั้น ด้วย เครื่อง บุชา แด ของ หอม แด

อดกลืนเป็นต้น จึงกระทำ ซึ่ง ความ คือเป็นไป คำแต่กรรมนั้น ด้วย
กรรม ทั้งหลาย มี อัญชัตถกรรม เป็น ต้น

วิเคราะห์บท ฌมมิกัง เป็น ต้น นั้นว่า ฌมโม อตฺถ อตฺถิตติ
ฌมมิกัง ธรรมของคณนี้มี เหตุดังนี้ คนผู้นั้นจึงชื่อว่า ฌมมิก
รทฺธา จ รักษาด้วย อาวณฺณ จ บัองกันด้วย วุคฺติ จ ปกครองด้วย
รทฺธาอาวณฺณวุคฺติ จึงชื่อว่ารักษาบัองกันปกครอง ชนิดอาทโย ธรรม
ทั้งหลายมีจิตใจเป็นต้น ชื่อว่ารักษา เพราะความว่า ปรี รทฺธนาโค
อตุคานํ รทฺธติ เมื่อรักษาคณอื่นอยู่ก็เรียกว่ารักษาคณ วุคฺติ เหตุ
จริงค่านี้ พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสแต่ภิกษุทั้งหลายว่า ชื่อชื่อว่า
รักษาคณอื่นได้ชื่อว่ารักษาคณนั้นเป็นไฉนเล่า ตรัสวิสัชนาว่า เพราะ
ความ ที่ ชนคํ อจิตใจไม่ เบียดเบียน ความ เมตตาคิดดี แด กรุณาจิตต์
ชื่อว่า รทฺธา ดังวิเคราะห์ให้เครื่องนุ่งห่ม แด เรือนเป็น ต้น ชื่อว่า
อาวณฺณ ความ ที่ ห้าม ซึ่ง ชุม ทรัพฺพมํ โจร เป็น ต้น ชื่อว่า วุคฺติ แม้
ทั้งปวงนั้นซึ่งกล่าวมามี รทฺธา เป็นต้น ท่านจึง ตั้ง อยู่ในอันเป็นไป

อิทานิ ยตุถ ถ้า ส่วิททิตพฺพา คํ ทสฺสนุโค การที่จะรักษาแ
บัองกัน แด ปกครอง อัน พระราชบุคฺคจะ พึง จัดแจงในที่ใด เมื่อ
พระราชฤษี จะ ทรง แสดง ใน ที่ นั้นจึง ทรง ตรัสว่า อนฺนโค ชนคํมี
เป็น ต้น คตุรารํ สํเชปคฺโค ความ ตั้งเขปในที่อธิการนั้นว่า ท่าน
จง ยัง บุคฺค ภรรยา ของท่านนับว่า เปนภายใน ให้ตั้ง อนุ ใน คัดตังวร

รักษา คัด จงให้ ซึ่ง ของ ทั้งหลาย มีผ้า แด เครื่องหอม และดอกไม้ เป็นต้น
แต่ห้าม เดี่ยว ซึ่ง ชุมทรัพย์ ทั้งปวง แต่ บุตร ภรรยา นั้น พดกายาที่สู้บี
แม้ ในบุคคลทั้งหลาย มีพดกายา เป็นต้น ก็ มีนัยนี้ แท้จริง

อัย ปณ วิเสโส แปลกความ ออกฉนี้ พดกาโย หมู่พด ท่าน
พึง ชนเคราะห์ด้วย ประทาน ซึ่ง ภัต แด ของ อัน บุคคล พึง ยินดี อย่าง
ดั่ง ซึ่ง กาล ชนึ่ง พึง ส่ง เครื่องหัตถ์ทั้งหลาย ผู้ ได้ อภิเษก แล้ว
ด้วย ประทาน ซึ่ง แก้วมี น้ำชาในย อัน เจริญ เป็นต้น ชนุญนิต ขตุติยา
เหล่า กษัตริย์ ซึ่ง ตาม เสด็จฯ ท่าน พึง ให้ ยินดี ด้วย ประทาน ซึ่ง พาหนะ
อัน ส้มควร พอก พราหมณ์ ทั้งหลาย ท่าน พึง ให้ ยินดี ด้วย ไทย ขรรณ
มี เข้า แด น้ำ แด ผ้า เป็นต้น พอก คฤหบดี ทั้งหลาย ท่าน พึง ประทาน ให้
ซึ่ง ภัต แด พืช เข้า ปลุก แด แอกลี แด ไค ใช้ เป็นต้น เนคมา ชานปสา
ชาว นิคม ชนบท ทั้งหลาย ท่าน พึง ส่ง เครื่องหัตถ์เหมือน คฤหบดี ทั้งหลาย
พระสมณะ พราหมณ์ ทั้งหลาย ผู้ มี บาป ระวัง แล้ว มี บาป อัน ดอย แล้ว
ท่าน พึง ดักการ ด้วย ประทาน ให้ ซึ่ง ส้มณะปรกัษาร มิคปกุชิโน เพื่อ
นง ทั้งหลาย ท่าน พึง เฝ้า โดม ด้วย ให้ อภัย อัมมการ คือ กระทำไม่
เป็น กุศล จะ ไม่ เป็น ใน ที่ เป็น ไป แห่ง อาชญา ของ คน ฉนี้ใด จง ตกแต่ง
ให้ ดี ฉนี้ นั้น พระสมณะ พราหมณ์ ผู้ มี บาป อัน ระวัง แล้ว มี บาป อัน
ดอย แล้ว ผู้ เว้น จาก เมาศด้วย มานะ ๘ อย่าง แด ประมาท กล่าว คือ
สตะ จิตต์ ไป ใน กาม คุณ ๕ แด ตั้ง อยู่ ใน อริวาสณะ ชน ตี อต ทน ทรมาน
ระวัง ด้ บรอบ ซึ่ง คน ชนึ่ง ด้วย เหตุ มี ทรมาน เป็น ต้น ซึ่ง ก็ เสด็จ ทั้งหลาย

มีรากเป็นต้น ๆ บท อภินิเวศุเชยยาตี นั้นว่า พึง เว้น ซึ่ง อุกุศลโทษ
ทั้งปวงให้ได้ ดูฯ เว้น เสีย ซึ่ง คุช แด ยาพิษ แด พดิง

อิธ ชุเปตวา วตุตฺถํ สมานะคัพพํ มัตถกิตฺตชณฺทัง อญฺเฐน อธิการ
หํ แล้ว พึง นับ ซึ่ง อริยะจักรวตฺติ วัด ๓๐ อย่าง บ้าง ๓๒ อย่าง บ้าง
อนฺโต ชนฺตํมี พตฺทกาเย ฐอซึ่ง สงฺเคราะหฺชนภายใน แด พดะ ภาย นั้น
จัด เป็น จักรวตฺติวัด ๓ ๆ ขตุติเยตฺถ สงฺเคราะหฺกษัตริยฺผู้อภิเชก แล้ว
ทั้ง หาดาย เป็น ที่ ๒ ๆ อนฺยญฺเฐตฺถ สงฺเคราะหฺกษัตริยฺผู้ตาม เด็จ จ เป็น
ที่ ๓ ๆ สงฺเคราะหฺพราหมณฺ คฤหบดี เป็น ที่ ๔ ๆ สงฺเคราะหฺผู้ชาว
นิคม ชนบท เป็น คารบ ๕ ๆ สงฺเคราะหฺสัณณะ พราหมณฺ เป็น ที่ ๖ ๆ
สงฺเคราะหฺหมุ่เนอนก เป็น ที่ ๗ ๆ อมฺมการบฏิกฺเขโป หาม อกรรม
การ เป็น ที่ ๘ ๆ ประทาน ทริพฺย แต่ คน จน ไม่มี ทริพฺย เป็น ที่ ๙ ๆ เข้า
ไป ไกล ซึ่ง สัณณะ พราหมณฺ ทั้ง หาดาย แล้ว แด งาม ปฤศฺนา เป็น ที่ ๓๐
ข้อ ซึ่ง ว่า เป็น ๓๒ อย่าง นั้น อรรถกถาจารย์ ถือเอา ซึ่ง คฤหบดี สงฺเคราะหฺ
แต่ บัณฑิต สงฺเคราะหฺ กระทำให้ คอง ขอก อีก สัณณ ๓ ท่าน ถือเอา
ซึ่ง จักรวตฺติ วัด ที่ ยัง ไม่ได้ กล่าว ไว้ ใน ก่อน สอง สิ่ง ใส่ เข้า ด้วย คือ
อกรรม รากะ ปหาน ๓ วิสัณโถภปหาน ๓ จึง เป็น ๓๒ อย่าง ๆ บท ว่า
อิทฺ ไซ คาค ตํ นั้นว่า นี้ ที่ แสดง มา ชื่อ ว่า อริยะจักรวตฺติวัด ๓๐ อย่าง
๓๒ อย่าง

ถวาย เนื้อ ความ ใน พระบาท ว่า เอว เทวาตี ไซ เมื่อ สัม เด็จ
พระราชนุชฺทรวง สัณ สอน ด้วย จักร วตฺติ วัด นั้น สัม เด็จ พระบรม
กษัตริยฺผู้มฤทฺธาภิเชก ทรวง เคารพ วัธ โอวาท แต่ ราชนุชฺธแล้ว ก็ ทรวง

ประพจน์ว่าเห็น ตรีชะจักร วัคคิวัค บริบูรณ์ เปน ปโยค สมบัติ กวระ แต่
 ความ เปน จักร พรตราช แล้ว เมื่อถึง วันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ตรง
 สำนาน ขไลทก ทัว พระองค์ พระ เคียร เปน พระสถานใหญ่ ทรง สำนาน
 อุโบสถ ตาม สมัย สม บูรณ กาล เดือน ๕ สถิต อยู่ ณ เบื้อง บน ปราสาท
 ราชสถาน อัน ประเสริฐ แล้ว จักร แก้ว เปน ของ ทิพย์ มี ดี กำ ได้ ระพัน
 มี คุณ แด กง บริบูรณ์ ด้วย อาหาร ทั้งปวง เดือน ดอย มา ปรากฏ ใน
 คดของ พระ เนตร เปน บุรพ นิมิต พิเศษ โดย บุญวิสัย สม เด็จ ชาติยราช
 มฤตยาภิเษก ทอดพระ เนตร จักร ทิพย์ นั้น แล้ว ทรงพระราช ดำริ หั ว่า
 สู้ ไซ เปนดี ชื่อนี้ เราได้ พัง ว่า ชาติยราช มฤตยาภิเษก องค์ ไค
 เมื่อวัน นั้น เปน วันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ อาบ น้ำ สถานใหญ่ ทั้ง เคียร ทัว สำน
 พางค์ กาย ทรงอุโบสถ แล้ว สถิต อยู่ ณ เบื้อง บน ปราสาทอัน ประเสริฐ
 แล้ว จักรรัตนทิพ มี ดี กำ มาก ประมาณ พัน มี กง แด ดุน พร้อม ด้วย
 อาหาร ทั้งปวง มา ปรากฏ แล้ว ไส ไทติ ราชา จก กวดุติ ชาติยราช
 มฤตยาภิเษก องค์ นั้น เปน จักร พรตราช มี อธิธิ เตชา นุภาพ สามารถ
 ให้ จักร เปน ไป ได้ ตาม ปรารถนา อสุต์ นุไซ อหิ ราชา จก กวดุติ
 เรา นี้ มี พัง เปน จักร พรตราช แล้ว หรือ อุย ข้ายาสนา ทรง พระดำริ
 แล้ว เดือน ๕ ถูก จาก ราช อาสน์ ทรง จับ พระมิงการ พระ เค้าทอง เต็ม ด้วย
 ขดวารี ด้วย พระหัตถ์ เบื้อง ข้าย หลั่ง ขด สาย ณ พระหัตถ์ เบื้อง ขวา
 ทรง ประพรม จักร รัตน์ ครีดี อาสน์ ภาจาพรหม ภาษิต ว่า ปวดตุตุ ภว
 จกกรณ ทำน จักร รัตน์ จง หมน ไป อภิวินาตุ ภว จกกรณ ทำน
 จักร รัตน์ จง ครอบ จัว ปฏิบัณ ข้านะ พิเศษ ซึ่ง ประพรม ทดทุก สำนก

ประเทศ ตามอิทธา นภาพ พิชัย แห่ง ตน ครั้น นั้น จักร แก้ว ก็ พัด ผัน
 หมุน ไป ยัง ทิศ บูรพา ตั้งแต่ จักร พรวติ ราช กับ จตุรงค เสด็จ มา ที่ เสด็จ
 ตาม จักร วัณห์ โดย นกคด วิถี ถึง สถานที่ ใน บุรพทิศ จักร แก้ว หยุด
 ณ ประเทศ ใด บรม จักร พรวติ ราช ก็ เสด็จ ประทับ ณ ประเทศ นั้น
 พร้อมด้วย จตุรงค เสด็จ มา บันดา ประเทศ ราช ปฏิบัติ ใน ทิศ ดวัน ออก มี
 เท้า ใด ก็ เสด็จ มา เฝ้า ยัง ยอม ใน พระราช อาชญา กราบ ทูล ถวาย
 ราชสถาน ให้ ทรง พระอนุสาสน์ ตั้งแต่ บรม จักร พรวติ ราช ทรง ตั้ง สอน
 ด้วย เบญจ เวทวิธ แต่ สัมมา ชีพ แต่ ประเทศ ราช กษัตริย์ ใน สากด
 ด้าน บูรพา เสร็จ แล้ว จักร แก้ว ก็ หยุด ตั้ง ยัง มหา สุมท ด้าน บุรตนิม ทิศ
 ไป พัด ผัน ยัง ทิศ ทักษิณ จาก ทักษิณ ไป ทิศ บัณนิ จาก ทิศ บัณนิ ไป
 ทิศ อุตร ปราบ ปราบ ปฏิราช ทุก สถานที่ ให้ พระองค์ ทรง ตั้ง สอน ด้วย
 ราชานุสาสน์ เหมือน ใน ทิศ บูรพา นั้น สมุททุก ปิณนุค ปฐวี อภิวิษนิ ตวา
 จักร แก้ว ครอบ จำ ชำระ พิเศษ ซึ่ง ปฐวี มี สมุท สาคร เป็น ที่ สุด ครอบ ให้
 ปฏิราช ใน ๘ ทิศ ยัง ยอม ใน พระราช อาชญา แห่ง บรม จักร พรวติ ราช เสร็จ
 แล้ว คืบ กลับ มา ยัง พระราช อาสน์ ที่ สถิต เดิม แห่ง จักร พรวติ ราช นั้น
 ประดิษฐาน มุข ประชาน แห่ง พระราช สถาน ที่ ทรง วินิจฉัย ความ ณ พระ
 ราช ทวาร พระราช วัง พระราช นิเวศน์ ให้ พระอิน เทป ระทวาร ไต่ ถอน ไฟ
 โรจ เป็น ธตถการ พิเศษ สำหรับ บุญ ฤทธิ์ แต่ จักร แก้ว เตือน ตอย
 ดำรง สถิต อยู่ สถานที่ เดียว ประหนึ่ง บุคคล มา จัด ได้ สอด ส่วน ใน เพศ
 ทั ปาน กัน มิได้ เยื้อง ย้าย ซ้าย ขวา แต่ ขึ้น ลง ด้าน ใด เหวือบ จักร วัณห์

จักร แก้วมีอานุภาพพิเศษเห็นปานนั้น ปรากฏ บังเกิด มี แต่ บรมกษัตริย์
มฤตยาภิเษก นั้น ให้สำเร็จเป็นจักรพรรดิราช ด้วยประการ นั้น ฯ

แต่พระมหากษัตริย์ผู้เชษฐโอรสได้รับ สิริ ราชสมบัติมฤตยาภิเษก
ครั้น พระบรมชนก นาค ทรงผนวช เป็น ราช ฤๅษีได้ ๖ วัน จักร แก้ว
อันตรธานหายเกิดโสมนัส เข้าไปเฝ้า พระราช ฤๅษี พระองค์สั่งสอน แล้ว
เคารพ รับบำเพ็ญ จักร วัตติวัต ได้สำเร็จ แต่ วิบาก สมบัติเป็น จักร
พรรดิ ราชธาโดย นัย นี้ ถึง ๖ ชั่ว กษัตริย์ นับพระ เจ้าทัฬห เณมีเป็นที่ ๑
จึงนับจุบ เป็น ๗ พระ เจ้าจักรพรรดิราช เพราะ อาศรัย ดำรงในโอวาท
แล้ว สมาทาน กุศล ธรรม ผลแห่ง บุญ จึง อุปถัมภ์ ให้เจริญ ด้วย สุข
พิเศษ นั้น ฯ

แต่พระเจ้าจักรพรรดิราช องค์เคารพ ๗ นั้น เมื่อจักรแก้วเคลื่อน
จาก ที่ แล้ว ทรง มอบ สิริ ราช สมบัติ แต่ พระราช โอรส พระองค์ ใหญ่
ให้เป็น มฤตยาภิเษก มหา กษัตริย์ เด็ดจ แล้ว เด็ดจ ออก ทรง พระผนวช
เป็น ราช ฤๅษี ถ่วง แต่ บรรพชา แล้วไป ๖ วัน จักร แก้ว ดำหรับ บุญ แห่ง
ราช ฤๅษี นั้น ก็ อ. ตร ธาน หาย ฯ สมเด็จพระมหา กษัตริย์ มฤตยาภิเษก
ได้ทรง ทราบ แล้ว ก็ เสีย พระทัย เสีย ทุกข์ โทมนัส แล้ว พระองค์ หา
ทรง ปฏิบัติ ดัง พระมหา กษัตริย์ มฤตยาภิเษก พระองค์ ก่อน ๆ นั้น ไม่ ไม่
เด็ดจ เข้าไป ตาม จักร วัตติวัต กับ พระราช ฤๅษี ผู้บรม ชนก นาค ปลดสติ
ท้าวเธอ ก็ ทรง อนุศาสน์ สั่ง สอน ชน บท ด้วยพระบัญญัติ ของ พระองค์ ฯ
เมื่อเธอ นั้น สั่ง สอน ชน บท ด้วย บัญญา ตน ดังนี้ ชนบท ทั้งหลาย ไม่
สุข สมบูรณ์ เจริญ ทั้ง ข้าง ต้น ข้าง ปลาย ยถา ต่ ไม่เหมือน กษัตริย์

ทั้งทลาย แต่ก่อน เป็นไปอยู่ใน อริยะจักรวรรดิวัด ๆ อรรถกถาพรรณนา
 เนอความว่า กษัตริย์ซึ่งเสวยสมบัติในที่ ดั้งเดิม นละเสีย ซึ่งโบราณ
 ราชวงศ์ แด ราช ประเวณี แด ราชธรรม ทั้ง อยู่ใน ดั้ง แต่ ว่า บัญญา
 ของ คนตั้งสอนชนบท ผู้ คัด เสีย ซึ่งวงศ์ แห่ง พระเจ้าทัพพ เหมื่อน
 ด้วย พระเจ้า กพร ชนก อัน คัด เสีย ซึ่ง วงศ์ แห่ง พระเจ้า มช เทว ณัน
 ปุพพ กาน ราชัน กษัตริย์ ทั้งทลาย แต่ ก่อน ตั้ง สอน ชนบท ๆ ทั้งทลาย
 ก็ มั่ง คั่ง เจริญ แล้ว เหมื่อน กัน ทั้ง ครั้ง ก่อน ครั้ง หลัง ฉน ไค ก็ กษัตริย์
 อัน คิ มบุรุษ ที่ ดั้งเดิม ตั้ง สอน ชนบท คดา น ปจุณติ ชนบท ทั้งทลาย
 ไม่ สู้ สมบุรณ เจริญ เหมื่อน ฉน ใน ที่ บาง แห่ง ก็ สืบ สืบ ไป อาหาร
 รส ทั้งทลาย คือ นามัน นามัง นามอย ยาคู แด ภัก เปน คัน มี โอชา
 รส อัน เสื่อม ทรมาน ลง ทุก อย่าง

ถวายนะอความในบาฬีว่า อถ ไซ ภิกขเว อมจจา ปาริสชชา
 ตูกร ภิกขุ ทั้งทลาย ใน กถ ฉน ชน ทั้งทลาย คือ อำมาตย์ ราชบริพาร แด
 ฌนราช ไหรามหาอำมาตย์ แด นาย หักดาจารย์ เปน คัน แด นาย พระ
 ทวาร ผู้ เสี่ยง สืบ ด้วย บัญญา ฉน นิปติควา ประชุม พร้อม แล้ว จึง
 กราม ทูล แด กษัตริย์ ผู้ มฤทธาภิเชก ว่า น ไช เตะ เทว ข้า แต่ สมมติ
 เทวราช เมื่อ พระองค์ ทรง ตั้ง สอน ชนบท ด้วย บัญญา แห่ง คน ชนบท
 ทั้งทลาย ไม่ สู้ สมบุรณ เจริญ ทั้ง ข้าง คัน ข้าง ปลาย ยถาค ฉน ไค
 ไม่ เหมื่อน กษัตริย์ ทั้งทลาย แต่ ก่อน ที่ เป็น ไป ใน อริยะจักรวรรดิวัด ข้า แต่
 พระองค์ ชน ทั้งทลาย มี มหาอำมาต เปน คัน เสี่ยง คน ด้วย บัญญา
 มี อยู่ มาก ใน แคว้น แคว้น ของ พระองค์ ขอ เจริญ พระองค์ พัง ทรง ถาม

ซึ่งข้าพระบาททั้งหลายด้วย บัณฑิตชนอื่นด้วย อาหม ข้าพระบาท
 ทั้งหลายทรงไว้ได้ซึ่งจริยจักรวตติวัต แม้พระองค์ทรงถาม ข้าพระบาท
 ทั้งหลายจักถวายพยากรณ์กล่าวแก่ หอ ไช ภิกขเว ราชชา มุฑา—
 วลิตุโค ตูกร ภิกษุทั้งหลาย ในกาลนั้น กษัตริย์ผู้มฤตชาภิเสกยัง
 ชนทั้งหลายมีอำมาตย์เป็นต้น ที่เลี้ยงชีพด้วยบุญญา ให้สันนิบาต
 ประชุมพร้อมแล้ว ครีธถามซึ่งจักรวตติวัต อำมาตย์ทั้งหลายจึงถวาย
 พยากรณ์กล่าวแก่แท้จริง ครั้นพระองค์ได้ทรงฟังแล้ว ซึ่งจักรวตติ
 วัตแต่สำนักแห่งอำมาตย์ทั้งหลาย จึงทรงจัดแจงรักษาป้องกัน
 ปกครองให้เป็นธรรม แต่ไม่ได้ประทานทรัพย์แต่คนจนไม่มีทรัพย์
 ในเมื่อพระองค์ไม่ทรงประทานทรัพย์แต่คนจนไม่มีทรัพย์ ความที่
 มนุษย์ทั้งหลายยากจนเดือดใจก็ถึงซึ่งโง่เขลา คนทั้งหลายในเมื่อ
 ความเดือดใจถึงซึ่งโง่เขลาแล้ว มีบริษคนใดคนหนึ่งก็กระทำ
 อทินนาทาน ถือเอาซึ่งทรัพย์อันบุคคลไม่ให้เป็นของๆผู้อื่นกล่าว
 เป็นล่อนดัก คนทั้งหลายจับเอาบริษคนนั้นได้แล้วก็นำมาแสดง
 แต่กษัตริย์ผู้มฤตชาภิเสกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์บริษคนกระทำ
 อทินนาทาน เอว วุตเต ภิกขเว ตูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อชนทั้งหลาย
 กราบทูลดังนี้ บริษกษัตริย์จึงครีธถามซึ่งบริษคนนั้นว่า ตูกรบริษ
 ผู้เจริญ ดังได้ฟังมาว่าท่านทำอทินนาทานจริงหรือ บริษคนนั้นก็กราบ
 ทูลว่า เสด็จ เทว ข้าพระองค์กระทำอทินนาทานจริง ทรงซักถาม
 คอไปว่า กิการณา เหตุการณ์ไฉน ท่านจึงทำ อทินนาทานเล่า ฯ
 ข้าแต่พระองค์ ข้าพระบาทไม่มีจะเลี้ยงชีพ จึงต้องทำ อทินนาทาน

ออก โข ภิกขเว คูกรภิกขุทั้งหลาย ในกาลนั้น พระองค์ทรง พระ
กรุณา ประทาน ทรัพย์ แก่ บุรุษ นั้นด้วย วาจา ครัด ตั้งสอนว่า ทรัพย์^๕
ท่านจง^๕ เหยง มารดา บิดา บุตร ภรรยา จง ประกอบ การ งาน ของ ท่าน
จง ตั้งไว้ ซึ่ง ทักษิณาทาน อัน มี ยอด ใน เมือง บน โด วุคคิกั ประกอบ
ด้วย สวรรค์ เปน ประโยชน์ แต่ สวรรค์ ยัง ผล อัน เปน สุข ยัง สวรรค์
ให้ เปน ไป ใน พระสมณะพรหมณ์ ทั้งหลาย บุรุษ นั้น รับ พระราช
บัญชา ว่า เอว เทว ดังนี้

อนุมตโรบี โข ภิกขเว ปรีโส คูกรภิกขุทั้งหลาย มี บุรุษ
คนใด คนหนึ่ง ทำ อทินนาทาน อีก ชน ทั้งหลาย จับ บุรุษ ผู้ ทำ อทินนาทาน
นั้น นั้น แล้ว มา แดงดง แด่ กษัตริย์ ผู้ มฤทธาภิเชก กราบ ทูล ว่า บุรุษ^๕
ทำ อทินนาทาน กษัตริย์ ผู้ มฤทธาภิเชก จึง ตรัสถาม ว่า คูกร บุรุษ^๕
ท่าน ทำ อทินนาทาน จริง หรือ สัจ เทว ข้าแต่ เทวราช ข้าพระบาท
ทำ อทินนาทาน จริง ๑ ถักการณา เหตุ การณ์ ไฉนเล่า ท่าน จึง ทำ
อทินนาทาน ๑ ข้าพระองค์ ไม่ มี เหยง ขัฟ จึง ต้อง ทำ อทินนาทาน ๑
ออก โข ภิกขเว คูกรภิกขุทั้งหลาย ในกาลนั้น พระองค์ จึง ประทาน
ทรัพย์ แก่ บุรุษ นั้น แล้ว ทรง ตั้ง สอน เหมือน ด้วย บุรุษ คน ก่อน บุรุษ^๕
นั้น รับ พระวาจา ตั้ง สอน ว่า เอว เทว ดังนี้

อัสโสสุ โข ภิกขเว มนุสสา คูกรภิกขุทั้งหลาย ฝ่าย มนุษย์
ทั้งหลาย ได้ พัง ชั่ว นั้น จึง ปรีะชา กัน ว่า โย กิร โภ คูกร ท่าน ทั้งหลาย
ผู้ เจริญ ได้ พัง มา ว่า คน พวกใด ทำ อทินนาทาน ถือเอา ซึ่ง ทรัพย์ อัน

บุคคลไม่ให้ ของ คนอื่น นับว่า เป็น ส่วน ดัก กษัตริย์ ท่าน ประทาน
 ทรัพย์ แต่ พวก นั้น มนุษย์ ทั้งหลาย นั้นได้ พัง แล้ว ก็ เกิด ความ ปฏิบัติ
 ขึ้น ว่า ยนฺนุน มยมี ถ้า โฉน แม้เรา ทั้งหลาย ก็ จะ ทำ อทินนาทาน
 เช่น นั้นบ้าง อถ โห อญฺญตโร ปุริโส ใน กาล นั้น บุรุษ คนใด คน
 หนึ่ง กระทำ อทินนาทาน ดัก ทรัพย์ ชน ทั้งหลาย จับ บุรุษ นั้น นั้นได้ แล้ว
 นำมา แดง แต่ กษัตริย์ ผู้ มฤตยาภิเษก กราบ ทูล ว่า บุรุษ น ทำ อทินนาทาน
 ดัก ทรัพย์ บรม กษัตริย์ ชัก ถาม ว่า ท่าน ดัก ทรัพย์ จริง หรือ กราบ ทูล ว่า
 จริง เหตุไรเล่า ท่าน จึง ดัก ทรัพย์ ข้าแต่ พระองค์ ข้าพระบาท ไม่ อาจ
 เติง ทรัพย์ ได้ จึง ต้อง ดัก ทรัพย์ อถ โห ภิกฺขเว คูกร ภิกษุ ทั้งหลาย
 ใน กาล นั้น พระองค์ ทรง ดำริ ที่ว่า สเจ โห ถ้า หาก ว่า ใคร ๆ ทำ
 อทินนาทาน ดัก ทรัพย์ เรา จัก ตาม เฝ้ามอง ทรัพย์ ให้ แต่ บุคคล นั้น ๆ เอม ิทธิ
 ทำ เช่น น อย่าง น อทินนาทาน การ ที่ ดัก ทรัพย์ ก็ จัก เจริญ มาก ขึ้น
 ยนฺนุนาหิ ถ้า โฉน เรา จะ พัง ห้าม ซึ่ง บุรุษ น ห้าม ให้ ต่ จะ คัด เสี้ย ซึ่ง
 มุตร ราก เจ้า ก็ อ้อ ว่า บุรุษ น ไม่ อาจ ทำ อทินนาทาน การ ดัก ทรัพย์ ได้ ด้วย
 อคติ ภาพ น ฉนใด เรา จะ ห้าม เสี้ย ฉน นั้น จะ คัด ซึ่ง ศีรษะ แห่ง บุรุษ น
 อถ โห ภิกฺขเว คูกร ภิกษุ ทั้งหลาย ใน กาล นั้น พระองค์ จึง ดำริ ตั้ง
 ราช บุรุษ ทั้งหลาย ว่า เตนหิ ภณเณ คูกร ท่าน ทั้งหลาย ผู้ เจริญ ถ้า
 กระหน ท่าน ทั้งหลาย จง ผูก ซึ่ง บุรุษ น ด้วย เชือก อัน นั้น ผูก ให้ มัน ให้
 มี แร่น ใน นี ของ หลั่ง ชุม มุณท์ กตฺวา กระทำให้ เป็น คน โดน ด้วย มีด
 โกอง แล้ว นำ ไป โดย รอบ จาก ถนน สู่ ถนน จาก ถนน ส่ว แพร่ง ด้วย
 วัชณ เภา กตของ สำหรับ ข้า มี เสี้ยง อัน กถ้า อัน หยาบ ออก โดย ทวาร

ข้างทักษิณทิศ จงห้ามให้ตี ทำให้มี มวล ราก อัน ชาติ จงคิดเสีย ซึ่ง
 ศักระ แห่ง บุรุษ นี เหล่า ราช บุรุษ ทั้งหลาย รับ พระราช บัญชา แล้ว
 ก็ ทำ ตาม พระกระแสนี้ ถึง ทุก ประการ

ครั้น ประหาร บุรุษ นั้นเสีย จาก ชีวิต แล้ว มนุษย์ ทั้งหลาย จึง
 ปรีกษากันว่า เย กิร โภ ตูร ทาน ทั้งหลาย ผู้เจริญ ได้ฟัง มาว่า
 ใคร ทำ อทินนาทาน บรม กษัตริย์ สั่งให้ ตัด ศักระ คน นั้น เสีย สุด ความ
 เกล็ด เหน็ด โหฬร มนุษย์ ทั้งหลาย เหล่า นั้น ครั้น ได้ ฟัง แล้ว จึง ปรีกษากัน
 ถ้า โฉน แม้ เรา ทั้งหลาย สร้าง ศัสดรา อัน คม ๆ ขึ้น ไว้ แล้ว เรา ฟัง ถ้อย
 เขา ซึ่ง ทรพีย อัน บุคคล ไม่ ให้ ของ ชน ทั้งหลาย เหล่า ไฉน นับ ว่า เป็น ล้วน
 ตก เรา จะ ตัด ศักระ ของ ชน ทั้งหลาย เหล่า นั้น ใคร เต่า จัก ไม่ รู้ แม้ ซึ่ง
 ความ ที่ แห่ง ชน ทั้งหลาย นั้น อัน เรา ขำ แล้ว ณ ไฉน นิमित เหตุ นี้ แม้ ถึง
 กษัตริย์ ก็ จะ ทำ อะไร แต่ เรา ทั้งหลาย เต่า ใน กาด นั้น จะ ถูก ชน แล้ว
 ก็ จะ ขำ ซึ่ง ผู้ ชน นั้น ชน ทั้งหลาย เหล่า นั้น ครั้น ปรีกษากัน แล้ว ก็ ตีร่าง
 ศัสดรา อัน คม ๆ ขึ้น ไว้ แล้ว ก็ เพียร ประราภ เพื่อ จะ เบียด เบย พ ซึ่ง
 ชาว บ้าน แด นิคม แด ชาว พระนคร แด คอย ทำ ใจ กรรม ใน หนทาง
 ได้ ทำ อทินนาทาน การ ตัก ทรพีย ของ คน เหล่า ไฉน ก็ได้ คิด เสีย ซึ่ง ศักระ
 ชน เหล่า นั้น

เมื่อ กษัตริย์ ท่าน ไม่ ประทา ทรพีย แต่ คน จน ไม่ มี ทรพีย ความ
 เรื่อย ใจ ก็ ถึง ซึ่ง ไฟ บุตย์ เมื่อ ความ เป็น คน จน ถึง ซึ่ง ไฟ บุตย์ แล้ว
 อทินนาทาน การ ที่ ตัก ทรพีย ก็ ถึง ซึ่ง ไฟ บุตย์ ใน เมื่อ อทินนาทาน ถึง
 ซึ่ง ไฟ บุตย์ แล้ว ศัสดรา ก็ ถึง ซึ่ง ไฟ บุตย์ เมื่อ ศัสดรา ถึง ซึ่ง ไฟ บุตย์ แล้ว

ปาณาติบาตก็ถึงซึ่งไฟบุญ เมื่อ ปาณาติบาตถึงซึ่งไฟบุญแล้ว
มุสาวาทก็ถึงซึ่งไฟบุญ เมื่อ มุสาวาทถึงซึ่งไฟบุญแล้ว ศีลทั้งหลาย
ก็เสื่อมจากประโยชน์สองอย่าง คือ อายุเสื่อมลง อย่าง ๓ พรรณ
เสื่อมลงอย่าง ๑ ด้วยประการดังนี้

เหล่ามนุษย์ที่มีอายุแต่พรรษาเสื่อมอยู่ มนุษย์ที่มีอายุขึ้น
แปดหมื่นปี มีบุตรทั้งหลาย บุตรทั้งหลายก็มีอายุเสื่อมลงคงอยู่
สี่หมื่นปี เมื่อเหล่ามนุษย์ที่มีอายุขึ้น ๔ หมื่นปี บุรุษคนใดคนหนึ่ง
ก็ทำอุทินนาทาน ทาน ถักทอทรัพย์ของคนอื่น ชนทั้งหลายเขาจับบุรุษ
นั้น ๆ มาแสดงแก่ภักษีกรามพูดว่า บุรุษนี้ทำอุทินนาทาน บรม
ภักษีศรีวิธถามว่า ท่านทำอุทินนาทานจริงหรือ บุรุษนั้นกล่าวว่า
ฉันปธานมุสาวาท กรามพูด ด้วยคิดว่าถ้าเราจะปฏิญาณแต่ตาม
จริง ท้าวเธอจะฆ่าเราเสีย เราจะกล่าวมุสาวาท พอพ้นตัวถนัดแต่
มรณะว่า น หิ เทว ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ข้าพระบาท
ไม่ได้ทำอุทินนาทาน อิติ โช ภิกขเว คุกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
ท้าวเธอไม่ทรงประทานทรัพย์แต่คนจนไม่มีทรัพย์ ความเป็นคนจน
ก็ถึงซึ่งไฟบุญ เมื่อ ความเป็นคนจนคนยากถึงซึ่งไฟบุญมีมาก
ขึ้นแล้ว อุทินนาทานก็ถึงซึ่งไฟบุญแพร่หลาย เมื่ออุทินนาทานถึง
ซึ่งไฟบุญแล้ว ศีลตราก็ถึงซึ่งไฟบุญ เมื่อ ศีลตราถึงซึ่งไฟบุญแล้ว
ปาณาติบาตก็ถึงซึ่งไฟบุญ ปาณาติบาตถึงซึ่งไฟบุญแล้ว มุสาวาท
ก็ถึงซึ่งไฟบุญ เมื่อ มุสาวาทถึงซึ่งไฟบุญแล้ว ศีลทั้งหลายก็เสื่อม

จากประโยชน์สองอย่าง คืออายุ แด พรหม ที่เต็มลง ด้วย
ประการดังนี้

ครั้นสัตว์ทั้งหลาย มีอายุแดพรหมเต็มลงด้วยประการดังนี้ มนุษย์
ที่มีอายุนั้น ๔ หมื่นปี มีบุตรสืบตระกูล บุตรก็มีอายุเต็มลง คง
อยู่สองหมื่นปี เมื่อมนุษย์มีอายุคงอยู่ ๒ หมื่นปีนั้น บุรุษคนใด
คนหนึ่ง มาทำอกินนาทานเข้า บุรุษคนอื่น อีกมากล่าวต่อเสียง
บุรุษนั้นนั้น ในสำนักแห่งภคิรีว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ
บุรุษชื่อนี้ทำอกินนาทาน ๑ ชื่อนาน ชเน นานอุปถัมภ์มาเน เมื่อ
ท้าวเธอไม่ประทานทรัพย์แก่คนไม่มีทรัพย์ ความที่มนุษย์เป็นคน
จนก็ถึงซึ่งโง่เขลา อกินนาทาน แต่คิดครา ปรณาติบาต แดมธุราท
บีตุนา วาจา ก็ถึงซึ่งโง่เขลา โดยลำดับ สัตว์ทั้งหลายที่มีอายุแด
พรหมเต็มลง อิติ โห ด้วยประการดังนี้ แด

อดีตคือผู้สั่งให้สั่งอายุงาน มนุสส์ถาน มนุษย์ที่มีอายุนั้น ๒ หมื่น
ปีนั้น มีบุตรหนักตาสืบเนื่องในตระกูลก็มีอายุเต็มลง คงอยู่เพียง
หมื่นปี เมื่อมนุษย์มีอายุคงอยู่หมื่นปี ๑ เอกอุเจ สกฺตา วณฺณ—
วนฺโต สัตว์บางจำพวกมีพรหมอันงาม สัตว์บางจำพวกมีพรหม
อันมิวิหอง สัตว์ใดนั้นที่มีพรหมอันมิวิหอง ก็มักเพ่งดูซึ่ง
สัตว์ที่มีพรหมอันงาม ถึงซึ่งมีจลาจล การเมถุน สังวาสในภรรยา
แห่งบุคคลอื่น อิติ โห ภิกฺขเว ตูกรภิกฺขุทั้งหลาย เมื่อท้าวเธอ
ไม่ทรงประทานทรัพย์แก่คนไม่มีทรัพย์ ความยากจนก็ถึงซึ่งโง่เขลา
อกินนาทาน คิดครา ปรณาติบาต มธุราท บีตุนา วาจา แดกาเมตฺถมีจลา

จารก็ถึงซึ่งไพบูลย์ เมื่อ กาเม สุมิจาจาร ถึงซึ่งไพบูลย์แล้ว ตัว
ทั้งหลายก็มีอายุพรรณเลื่อมลง อิติ ไร ด้วยประการดังนี้ แล
ก็ ตัวที่มีอายุนั้นหม่นมัว มีบุตร ๆ ก็มีอายุลดลงคงอยู่
๕ พัน ปี เมื่อ หม่อมมนุษย์มีอายุคงอยู่ ๕ พันปีนั้น เทว ชมฺมา ชรรณ
ทั้งต้องอย่าง คือ ธรรมดาจา ต้นไม้ปลาปก็ถึงซึ่งไพบูลย์นั้น เมื่อ
ชรรณ ทั้งต้องอย่าง ถึงซึ่งไพบูลย์แล้ว ตัว ทั้งหลายนั้นก็มีอายุเล
พรรณเลื่อมลง มนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งมีอายุนั้น ๕ พัน ปี มีบุตรสืบ
ตระกูลวงศ์ อบอุ่นเปกฯ เจ บุตรบางพวกมีอายุนั้น ๒๕๐๐ อบอุ่นเปกฯ เจ
บุตรบาง พวกมีอายุนั้น ๒๐๐๐ อบอุ่น ๗

อหฺมเตยวุดุสสหัสสายุเกธ ภิกฺขเว มนุสฺสเดธ ตูกรภิกฺษุ
ทั้งหลาย กาลเมื่อ มนุษย์มีอายุนั้น ๒๕๐๐ นั้น ชรร ทั้งต้องอย่าง คือ
อภิสมา ๓ พยาบาท ๓ ก็ถึงซึ่งไพบูลย์ เมื่อ อภิสมา แดพยาบาทถึง
ซึ่งไพบูลย์แล้ว มนุษย์ทั้งหลายนั้น ก็เสื่อมจากอายุแต่พรรณ มนุษย์
ซึ่งมีอายุนั้น ๒๕๐๐ มีบุตร ๆ ก็มีอายุลดลง คงอยู่ ๑๐๐๐ ปี อิติ
โฆ ภิกฺขเว ตูกรภิกฺษุทั้งหลาย ครั้นมนุษย์มีอายุเจริญ อยู่ ๑๐๐๐ ปี
มฤจนาทณฺฐีเป็นข้าศึกถือเอาโดยที่ดุจดมี นคฺคิ ทินฺน เปนต้น
ก็ถึงซึ่งไพบูลย์ มนุษย์ทั้งหลายก็มีอายุแต่ พรรณเลื่อมลง มนุษย์
ที่มีอายุนั้น ๑๐๐๐ ปีนั้น มีบุตร ๆ ก็มีอายุลดลงคงอยู่ ๕๐๐ ปี

ปฺปจฺสคฺคายุเกธ ภิกฺขเว ตูกรภิกฺษุทั้งหลาย ครั้นมนุษย์มีอายุ
เจริญ อยู่ ๕๐๐ ปี โดย ชมฺมา ชรรณทั้งตามอย่าง อหิมฺมาราคะ คือ
ความกำหนัดในอิน ไซ้ที่มีมารดา แตน้อง แห่ง มารดา แตน้อง

แห่งบิดาแต่บิดาเป็น คณ ๑ วิธัมโตระ คือโตรมัน ก่าตั้งยัง แม้ใน ที่อื่นไม่
 ควรจะบริโภถ ๑ มิจจาขัมมะ คือบุรุษ มีความกำหนดในบุรุษ สัตว์
 มีความกำหนดในสัตว์ ๑ เมื่อกรรมทั้งสามอย่างนี้ถึงซึ่งไฟบุญแล้ว
 สัตว์ทั้งหลายนั้น มีอายุแต่พรรณเดื่ออมลง มนุษย์ที่มีอายุยืน ๕๐๐ ปี
 นั้นมีบุตร อปเปกขุเจ บุตรบางพวกมีอายุได้ ๒๕๐ บางพวก
 ได้ ๒๐๐ ปีถ้วน อหุตเตยฺยวุดฺธตตายเกตุ ภิกขเว มนุสฺสเสตุ คุกร
 ภิกษุทั้งหลาย ครั้นมนุษย์มีอายุยืน ๒๕๐ นั้น กรรมทั้ง ๕ อย่าง
 อเมตเตยฺยตา ความที่ไม่เป็นบุคคลเกิดอกุศลแต่มารดา ๑ อเปตเตยฺยตา
 ความที่ไม่เป็นบุคคลเกิดอกุศลแต่บิดา ๑ อธัมมญฺยตา ความที่ไม่เกิด
 อกุศลแต่สมณะ ๑ อพฺรหฺมญฺยตา ความที่ไม่เกิดอกุศลแต่พราหมณ์ ๑
 น กุเลชฺชวจฺฉาปจายิตา ความที่ไม่ยำเกรงผู้เป็นใหญ่ในตระกูล ๑
 อชฺชานํ ชเน นานุปปิตฺตมานเณ เมื่อทำวเชอไม่ประทานทรัพย์สินแก่คน
 ไม่มีทรัพย์สิน ความเป็นคนยากจนก็ถึงซึ่งไฟบุญ อทินนาทานเต
 ทัดตราเต ปาณาติบาเต แต่ มุสาอาท นิสฺสาอาจา เต กาเมสุมิจฺฉา จาร
 เต สฺวสฺส วาจาเต สัมมปฺปตาปเต อภิชฺชา เต พยาบาทเต มฤดาทญฺชชฺช
 เต อหิมม วากระแต่ วิธัมโตระ แต่ มิจจาขัมมะ แต่ กรรม ๕ อย่างนี้
 อเมตเตยฺยตาเป็น คณ มั่นกุเลชฺชวจฺฉาปจายิตาเป็น ที่สุด ก็ถึงซึ่ง
 ไฟบุญ เมื่อกรรมทั้งหลายเหล่านี้ถึงซึ่งไฟบุญแล้ว มนุษย์ทั้งหลาย
 ที่มีอายุยืน ๒๕๐ นั้น ก็เสื่อมจากอายุวรรณะ ครั้นมีบุตร ๆ ทั้งหลาย
 ที่มีอายุยืนอยู่ ๑๐๐ ปีเท่านั้น ๑ ภวุดฺธติ ภิกขเว โส สมนโย คุกร
 ภิกษุทั้งหลาย สมัย กาดนนั้นจักมีจักเป็น คือมนุษย์ทั้งหลายนั้นมีบุตร
 สิบตระกูล บุตรก็มีอายุยืน ๑๐ ปีเป็นกำหนด

ภิกษุเว ศุกรภิกษุทั้งหลาย ครั้น มนุษย์ มีอายุยืน ๓๐ ปี นน
 ปรจวตัสสิกา กุมาริกา นางกุมารีทั้งหลาย ซึ่งมี อายุขัย ๕ ปี นน
 ควรจะไปยังตระกูลแห่งสามี อิมานิ รตานิ อนตรชายัสสันติ รตังหลาย
 จักอันตรธานหาย เสียถึงที่ รตอะไรเล่า ดังปี ๓ นวณิต ๓ นามัน ๓
 นามัง ๓ นามอัย ๓ เกตอ ๓ กุทรุสโก เจ้าคนจักเป็น อคคโภชนาหาร
 อันเลิศ สามีมีโสทรโน เจ้าสามีเจ้าลูกอันเจ็ดด้วย มังสะ เป็น
 โภชนาหาร อันเลิศในกาลนี้ แม้มีอุปมาฉันใด เหวแนว ไช ความ
 อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อมนุษย์ มีอายุยืน ๓๐ ปี เจ้าคนจักเป็น โภชนาหาร
 อันเลิศ ภิกษุเว ศุกรภิกษุทั้งหลาย กุศลกรรมมตทั้ง ๓๐ ประการ
 ที่ จักอันตรธานหายในกาลทั้งปวง ๑ ฝ่าย กุศลกรรมมต ๓๐ ก็จัก
 รุ่งเรืองยิ่งนัก กุศลคุณมี แม้แต่ชื่อวา กุศล ก็จักหา มีปรากฏ
 โดย นามบัญญัติไม่ กุโธ ปน ก็ผู้ที่ จะทำกุศล จักมี แต่ไหนเล่า

ทศวตัสสายุเกต ภิกษุเว มนุสเสตฺถ ศุกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมนุษย์
 มีอายุยืน ๓๐ ปี นน ชนทั้งหลายใดนั้น ประกอบ การ มีชอบ มีได้ เกอ
 กุต แต่ มารดา เป็นต้น ไม่ชอบนบ แต่ผู้ใหญ่ ในตระกูล เป็นที่ สด
 เต ชนา ชนทั้งหลายนั้น ก็จักเป็น คน ควร จะบูชา ควร จะ สรรเสริญ
 ประหนึ่ง ชนทั้งหลายผู้เกิด กุต แต่ มารดา บิดา สมนะพรหมณ์ แต่ ย่า
 เกวง แต่ผู้ใหญ่ ในตระกูล เป็นที่บูชา เป็นที่ สรรเสริญ ใน กาล นั้น

ทศวตัสสายุเกต ภิกษุเว มนุสเสตฺถ ศุกรภิกษุทั้งหลาย คราวที่
 มนุษย์ มีอายุ ๓๐ ปี สัตว์ โลก ก็ จะ ถึง ซึ่ง สิ้น เกท ทำลาย เสีย ซึ่ง ผัง แกน
 ด้วยไม่รู้ว่า มารดา หรือ น้อง แห่ง มารดา หรือ น้อง แห่ง บิดา หรือ บิดา

หรือภรรยา แห่ง อาจารย์ หรือว่า ภรรยา แห่ง ครู ทั้งหลาย ว่ากันว่า
พระ แกะ แด เนื้อทราย ไก่ แด่สุกร สุนัขบ้าน แด่สุนัข ึ่ง จอก ทั้งหลาย
คราว นั้น สัตว์ ทั้งหลาย ที่ จัก มี อาณา เข้าไป โกด ตัง อยู่ เฉพาะ พยาบาท
เดิม โน โป โธ จิตต์ คิด จะ มา แร่ง กัด ใน กัน แด กัน มารดา จะ อาณา
บุตร ๆ จะ อาณา มารดา บิดา จะ อาณา บุตร ๆ จะ อาณา บิดา พี่ชาย
จะ อาณา น้องหญิง ๆ จะ อาณา พี่ชาย ภิกษุ เว ศุกร ภิกษุ ทั้งหลาย
สัตว์ ทั้งหลาย ได้ เห็น กัน แด้ว ก็ จัก มี อาณา แก่ กัน พราน เนื้อ ได้ เห็น
เนื้อ แด้ว ก็ มี อาณา เข้าไป โกด ตัง อยู่ เฉพาะ เดี่ยว ดาบี นั้ มี อุปมา
ฉนโต เหว เมว โส คราว มนุษย์ มี อายุ ๑๐ ปี สัตว์ ทั้งหลาย ที่ จัก มี
อาณา ใน กัน แด กัน มารดา มี อาณา ใน บุตร ๆ มี อาณา ใน มารดา
บิดา อาณา บุตร ๆ อาณา บิดา พี่ชาย อาณา น้อง หญิง ๆ อาณา
พี่ชาย มี อุปมา ยดัง พราน เนื้อ เห็น เนื้อ แด้ว เกิด อาณา แด้ว ฉน นั้น
คราว นั้น สัตว์ ถิ่น คร กัด ปัก จัก มี จัก เปน สัตว์ ทั้งหลาย นั้น จัก
ได้ เฉพาะ ซึ่ง มี ศักดิ์ ญา ลำคัญ ซึ่ง กัน แด กัน ว่า เนื้อ ศักดิ์ ครา ทั้งหลาย
อัน کم ที่ จัก มี ปรากฏ ใน มือ แห่ง สัตว์ ทั้งหลาย นั้น เตะ ศศุตา สัตว์
ทั้งหลาย นั้น จะ ปลง เสี้ย ซึ่ง ชีวิต แห่ง กัน แด กัน ด้วย ลำคัญ ว่า เนื้อ
ด้วย ศักดิ์ ครา อัน کم ฉน กาด ๑ วัน

อรอด ถา พรณนา ความ ใน บท ปฐา จ ปาส์สา จ นั้น ว่า
ถา กิร มนุสส์สา ดัง ได้ สัก บิ มา ใน กาด นั้น มนุษย์ ทั้งหลาย ที่ จัก คิด
จัก สม ว่า คน นั้น ประหาร มารดา บิดา ปลง เสี้ย ซึ่ง ดมณะ พรหมณ
๕

จากชีวิตได้ ไม่รู้แม้เมื่อ ซึ่งความที่แห่งบุคคลเป็นใหญ่ ในตระกูลนี้
อยู่ โอโฮ ปรีได้ ผู้เป็นบวช อัครวรย์หนอดังนี้ แล้วจักบูชา
แด่ธรรม เจริญ ซึ่งบุคคลผู้หายาบ้านั้น พรรณนาบท ภวิธัสติ มาตติ
ภา นั้นว่า จิตตซึ่งเคารพ ว่าคนนั้น มารดาเรานั้น ก็จักไม่มี ชน
ทั้งหลายเหล่านี้ จักกล่าวถ้อยคำ ขัดปบวช แต่ มารดานั้น มี ประการ
ต่าง ๆ อย่าง ประหนึ่งว่า มาตุคามใน เรือนจัก เข้าไป โดดด้วย อุปจารไม่
เคารพ มาตุคามที่สู้มี เอเสว นโย นัย อธิบาย แม้ ในบททั้งหลาย
มี มาตุคามเป็นต้น ก็อันนั้นแท้จริง ภรรยาแห่ง อาจารย์ที่ท่านให้ศึกษา
ซึ่งบ่อแห่ง ศิลปศาสตร์ ชื่อว่า อจวิภริยา ภรรยาแห่ง ชนทั้งหลาย
มี บิดาน้อย แต่บิดาใหญ่เป็นต้น ชื่อว่า คุรนี ทารา ฯ ความโกรธ
มี กัดเข้าไป ตั้ง อยู่ด้วย ตำนารกบังเกิดเนื่อง ๆ ชื่อว่า อาฆาฏ กัด
โกโป หิ จิตต แต่จริง ความโกรธฆ่าเสีย ซึ่งจิตต์ ชื่อว่า อาฆาฏ
ความโกรธ ที่ยัง ประโยชน์ แล ความสุข ของตน แล คนอื่นให้ฉิบหายชื่อ
ว่า พยาบาท ประทุษร้าย ซึ่งใจ ชื่อว่า มโนปโปสะ อภจจิตต์ จิตต์
ผู้ฆ่า เพื่อ ความที่ยัง ผู้อื่นให้ตาย แม้แห่งบุคคลมีใจรัก ชื่อว่า
อภจจิตต์ กัด

บทว่า สตุทนต์รกปโป อรรถกถาจารย์แสดงว่าอันตรกัณฑ์ด้วย
ศาสตร์ว่า คือว่ายังไม่ถึง สังวิฏกัณฑ์ คราวฉิบหาย ความฉิบหายแห่ง
โลกมีขึ้นในระหว่าง ฯ อนตรกปโป จ นาเมต ก็ชื่อว่าอันตรกัณฑ์
นี้มี ตาม อย่าง ทุพภิกขัณตรกัณฑ์ เป็นด้วยเข้า พงหาอาหารยาก
โรคันตรกัณฑ์ เป็นด้วยโรคพิบัติ ๑ สักถันตรกัณฑ์ เป็นด้วยศาสตร์

วชิ ๑ คราว สัตว์ มี สันดาน หนา ด้วย โดภย ย่อม บังเกิด ทุพภิกขันตรกัณฑ์
 คราว สัตว์ มี สันดาน หนา ด้วย โมะหะ ย่อม บังเกิด โรคนันตรกัณฑ์ คราว
 สัตว์ มี สันดาน หนา ด้วย โทสะ ย่อม บังเกิด สัตถันตรกัณฑ์

ตถก ทุพภิกขันตรกัณฑ์ เป็น นนฺชา สัตว์ ทั้งหลาย นิบหาย ถ้า
 กัณฑ์ ตาม อย่าง นั้น ด้วย ทุพภิกขันตรกัณฑ์ มัก ไป บังเกิด ใน เปตวิสัย
 โดยมาก มี คำถามว่า เหตุ การณ์ อันใด เถา คำ วิสัย หนาว่า เพราะ
 ความ ที่ แห่ง ยืน ค่ำ ใน อาหาร มี ก่ำถ้ง โรคนันตรกัณฑ์ เป็น นนฺชา สัตว์
 ทั้งหลาย นิบหาย ด้วย โรคนันตรกัณฑ์ มัก ไป เกิด ใน สวรรค์ โดย มาก
 มี คำถามว่า เหตุ การณ์ อันใด เถา คำ วิสัย หนาว่า เสดมฺหิ แท้จริง
 สัตว์ ซึ่ง นิบหาย ด้วย โรคนันตรกัณฑ์ นั้น มี เมตตาคจิตต์ เกิด ว่า โอ หนอ
 โรค มี อย่าง นี้ เป็น รูป ไม่ พัง มี แต่ สัตว์ อัน เดียว ๑ สัตถันตรกัณฑ์ เป็น
 นนฺชา สัตว์ ซึ่ง นิบหาย ด้วย สัตถันตรกัณฑ์ นั้น มัก ไป เกิด ใน นรก โดย
 มาก มี คำถามว่า เหตุ การณ์ อันใด เถา คำ วิสัย หนาว่า อญฺเณมญฺเณ
 พถวามญฺเณ เพราะ ความ ที่ สัตว์ ทั้งหลาย นั้น มี อาสา ใน กัน
 แดกัน มี ก่ำถ้ง

บทว่า มี สัตถันตรกัณฑ์ นั้น สัตว์ ทั้งหลาย มี สำนึก ซึ่ง กัน แดกัน ว่า
 นี้ หนอ ๑ บทว่า คินานิ สัตถานิ หตุเถ ปาตุภวิสฺสเนติ นั้นว่า เสด
 กิร หตุเถณ มุญฺหํมคฺคํ ยํ ภินฺนํจิ สิ่งไร สิ่งหนึ่ง มาตร ว่า อัน มี อแห่ง
 สัตว์ ทั้งหลาย นั้น ถูค ค้อง แล้วย โดย กำหนด อัน มี ใน ที่ สู้ โดย อย่าง ค่ำ
 แม้ ไบ หนัา ก็ จัก กัด กับ กาย เป็น อาวุธ ไป

ถวายเนื้อความในบาปผิดว่า ออก ไชย เสด็จ ภิภุชเว สดุดาน
 ดุกร ภิภุชเว ทงหลาย ในกาดนั้น ถ้าสัตว์ทงหลายนั้น สัตว์เหล่าหนึ่ง
 จึง คิด อย่างนี้ว่า เราทงหลายก็อย่าปลง แม่ซึ่งบุรุษคนหนึ่ง จาก
 ชีวิตเคย บุรุษคนนั้นก็อย่าปลง แม่ซึ่งเราทงหลายจากชีวิตเคย
 คือสัตว์ทงหลายนั้นรู้ถือว่าโลกพิณาศ์เข้าไปใกล้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว เรา
 อยู่ด้วยสองคนในที่เดียวก็หาได้ชีวิตไม่ ยนุนน มย ถ้าไฉนเรา
 ทงหลายพึงเข้าไปสู่ที่ซึ่งหน้าแต่ซึ่งใบไม้แต่ที่เข้าไปยาก ซึ่งด้วย
 ต้นไม้แต่ที่ซึ่งด้วยแม่น้ำแต่ซึ่งห้วยของเข มักรากแต่ผลในป่า
 เปนอาหารยังชีพทำให้เป็นไป เสด็จ สดุดา สัตว์ทงหลายนั้น ครั้นคิด
 กันแล้ว ก็จะไปอาศัยที่ทงหลาย มีที่ซึ่งด้วยหน้าเป็นต้น
 เสด็จ คน อยู่ในป่าด้วยมือผลอาหาร นานนับได้ ๖ วัน สดุดาหจยเน
 ครั้นล่วง ๖ วันแล้ว ก็ออกจากที่ทงหลายมีที่ซึ่งด้วยหน้าเป็นต้น
 แล้ว ล้วน กต ซึ่งกัน แต่กัน สภาดา ดยีสันติ มีอารมณ์ มีส่วนอัน
 เสนอกัน จักได้โดยกันด้วยสันโมทนกถาว่า ทิฐชา โภ สดุดา
 ดุกร ท่านทงหลายผู้จำเริญ สัตว์ทงหลายเราได้เห็น แล้วท่านจง
 เปนอยู่เถิด ๆ ๆ ออก ไชย เสด็จ ภิภุชเว สดุดาน ดุกร ภิภุชเว ทงหลาย
 ในกาดนั้น สัตว์ทงหลายจักมีปริวิตกอย่างนี้ว่า มย ไชย เราทงหลาย
 แท้จริงถึงซึ่งสันแห่งญติมากอย่างนี้ เหตุที่สมาทานถือเอาพร้อม
 ซึ่งกรรมอันเป็นอกุศล มีโทษ ยนุนน มย ถ้าไฉนเราทงหลายพึงทำ
 กุศล ก็ กุศล จะทำกุศลอะไรเล่า ยนุนน ถ้าไฉนเราเว้นจากปาณา
 ติบาต เราถือเอาพร้อมซึ่งกุศลกรรมนี้และพึงให้เป็นไป สัตว์

ทั้งหลาย นั้น ครั้น ปรีกษาพร้อม กัน ดังนี้ แล้ว ก็จัก เว้นจาก ปาณติบาต
 จัก สมาทาน ซึ่ง กุศล นั้น แล้ว แด เปนไป เหตุ ที่ สมาทาน ซึ่ง กุศล ธรรม
 คือ เว้นจาก ปาณติบาต ชายุ แด พรหม ก็ เจริญ ขึ้น มนุษย์ ทั้งหลาย
 ซึ่งมี อายุยืน ๓๐ ปี นั้น ครั้น อายุ แด พรหม เจริญ ขึ้น มี บุตร ๆ ก็ จัก
 มี อายุยืน ทั้ง ๒๐ ปี ชด โข เสด็จ ภิกขเว เสด็จตาม บุตร ภิกษุ ทั้งหลาย
 ในกาล นั้น สัตว์ ทั้งหลาย นั้น จัก มี ปรีคติกว่า มนุ โข เรา ทั้งหลาย
 แท้จริง เจริญ อยู่ ด้วย ชายุ แด พรหม เหตุ ที่ สมาทาน ซึ่ง กุศล ธรรม
 ยนฺตุน มนุ ถ้า โฉน เรา ทั้งหลาย พึง ทำ กุศล ให้ ยิ่ง กว่า ประมาณ ก็
 กุศล ก เรขยาม เรา พึง ทำ กุศล อะไร ได้ ยนฺตุน มนุ ถ้า โฉน เรา
 ทั้งหลาย พึง เว้นจาก อทินนาทาน ไม่ ถ้อ เอา ซึ่ง ทรัพย์ อัน บุคคล ไม่ ให้
 เว้นจาก กาเม สุมิจฉาจาร ไม่ ประพฤติ ผิด ใน กาม ที่ หลุด เว้นจาก
 มิสฺสุณา วาจา คำ ส่อ เสียด เว้นจาก ผรุสฺส วาจา คำ หยาบ เว้นจาก
 สัมผัมปตาป คำ ไปรย เสียด ซึ่ง ประโยชน์ คือ มตะ อภิขณา โลก มตะ
 พยาบาท มตะ มิจฉาทิษฐ์ ความ เห็นผิด เสียด คโย ขมุเม ปชช หยยาม
 พึง มตะ ซึ่ง ธรรม ทั้ง ๓ คือ อจันมวาทะ กำหนด ไซ เปน ธรรม ๓ วิสัณโณกะ
 โลก เหลือ อีก ๓ มิจฉา จัมมะ ธรรม อัน ผิด ๓ เหน่น มนุ ถ้า โฉน
 เรา พึง ปฏิบัติ เกื้อ กุศล แต่ มารดา บิดา แด สมนะ พราหมณ์ แล นอบ น้อม
 ย่ำเกรง ผู้ใหญ่ ใน ตระกูล สมาทาน ซึ่ง กุศล นั้น แล้ว แด เปนไป ๑ เค
 ชนา ชน ทั้งหลาย นั้น ปรีคติ กว่า ดังนี้ แล้ว จัก มตะ อกุศล กรรม บด และ
 อจันมวาทะ วิสัณโณกะ มิจฉา จัมมะ เหล่า นั้น เสียด แล้ว จัก เกื้อ กุศล
 แต่ มารดา บิดา แด สมนะ พราหมณ์ นอบ น้อม ย่ำเกรง แต่ ผู้ใหญ่ ใน

ตระกูล จักเข้ามาทาง ซึ่ง กุศลธรรม นี้ แล้ว แล ไป จักเจริญ
ด้วย อายุ แล พรหม เหตุ ที่ เข้ามาทาง ซึ่ง กุศล ธรรม ทั้งหลาย นั้น เติบ
มั่งคั่ง นาน มนุษย์ ทั้งหลาย ที่มี อายุ ยืน ได้ ๒๐ ปี นั้น มี บุตร ๆ จัก มี
อายุ ยืน ทว่า ชัน ๕๐ ปี เหนือ มนุษย์ ที่มี อายุ ยืน ๕๐ ปี นั้น มี บุตร ๆ จัก
มี อายุ ยืน ทว่า ชัน ๘๐ ปี เหนือ มนุษย์ ที่มี อายุ ยืน ๘๐ ปี มี บุตร ๆ จัก มี
อายุ ยืน ทว่า ๑๖๐ ปี มนุษย์ ที่มี อายุ ยืน ๑๖๐ ปี นั้น มี บุตร ๆ จัก จัก
มี อายุ ยืน ด้วย จตุร คูณ ๖๕๐ ปี มนุษย์ ซึ่งมี อายุ ยืน ๖๕๐ ปี นั้น
มี บุตร ๆ จัก จัก มี อายุ ยืน ๒๐๐๐ ปี มนุษย์ ซึ่งมี อายุ ยืน ๒๐๐๐ ปี นั้น
มี บุตร ๆ จัก จัก มี อายุ ยืน ๕๐๐๐ ปี มนุษย์ ซึ่งมี อายุ ยืน ๕๐๐๐ ปี นั้น
มี บุตร ๆ จัก จัก มี อายุ ยืน ๘๐๐๐ ปี มนุษย์ ซึ่งมี อายุ ยืน ๘๐๐๐ ปี
มี บุตร ๆ จัก จัก มี อายุ ยืน ๒๐๐๐๐ ปี มนุษย์ ซึ่งมี อายุ ยืน ๒๐๐๐๐ ปี
มี บุตร ๆ จัก จัก มี อายุ ยืน ๕๐๐๐๐ ปี มนุษย์ ซึ่งมี อายุ ยืน ๕๐๐๐๐ ปี
มี บุตร ๆ จัก จัก มี อายุ ยืน ๘๐๐๐๐ ปี

อดีตวิบัติสุดหุดสาย เกด ฤทธิเร มนุญ์เล็ด คุกรฤทธิทั้งหลาย
เมื่อนมนุษย์ มี อายุ ยืน ๘๐๐๐๐ ดังนี้ ฯ นางกุมารี รัง มี อายุ ๕๐๐ ปี ควร
เพื่อจะให้ แต่สามี คราว นั้น อาพาธ ตาม ประการ อธิญา คือ คัดค้นหา
จะบัง เกิด ว่า ท่าน จง ให้ อาหาร ภัต แต่ เรา ๑ อดีตนี้ คือ บริโภค แล้ว แล
เกียจคร้าน ๑ ขรา คือ ความ ขรา ปรากฏ จัก มี จัก เป็น ๑

อรตกลาพรณนาเนอ ความ ใน บทว่า วิบัติสุดสายกา นั้น มี
คำถามว่า มารดาบิดา เว้น เฉพาะ จาก ปาณคิยาต ปุคตา กัดมา เหตุ
การณ์อะไรเล่า บุตร ทั้งหลาย จึง มี อายุ ยืน ๒๐ ปี คำ วิบัติ ว่า

ระกูลวิสุทธยา เพราะว่าบรรพบุรุษทั้งหมดแห่งเขต เสด็จหนี มาอาศัยโร
แทจริง มารดาบิดาแห่งบุตรทั้งหลายนั้น เป็นผู้ที่มีคึดบังเกิดแล้ว
อิดถึ ถัดจากนี้ ถัดจากผู้มีคึดมีอายุยาวขึ้น เพราะว่าเหตุผลแห่งที่นี้
เพราะความที่เจริญในครรภ์แห่งมารดาบิดาผู้มีคึด เย ปเนตถ
กาดิ กถวา ก็ชนทั้งหลายใด ทำกาดิกริยาในมนุษย์ใดคนใด
ในหมู่แห่งสัตว์อันธมทาน ซึ่ง กุศลกรรม ที่กล่าวแล้วนั้น บังเกิด
ในสัตว์นิกายนั้น แท้จริง เติ สัตว์ใด สัตว์ทั้งหลายนั้นเป็นผู้มีอายุ
ยาวขึ้น เหตุที่คึดธมมัตถิแห่งตน ฯ

ถวายนอกจากนี้ในบาฬีว่า ขัตติยวงศ์สูงส่งอายุ เกตุ มนุสเสต
ตุกร ภิกขุทั้งหลาย คราวมนุษย์มีอายุขึ้น ๘๐๐๐๐ ปีนั้น ชมพูทวีป
จักมีคึด บรมบรรณ รุ่งเรือง คำนนิคม แด่ราชธานีทั้งหลายจะแน่น
เนื่องกันไปพอชั่วไต่บันตก ชมพูทวีป จักเต็มไปด้วยมนุษย์ทั้งหลาย
ประหนึ่งว่าอเวจีมหานที เจริญถาวร แม้ประจวบถึงน้ำอ้อและน้ำไม้
ตะเคียน ภิกขเว ตูกรภิกขุทั้งหลาย อัย พาวราณดี เมืองพวารณดี
นี้จักมีนามชื่อว่าเกตุมัตถิราชธานี จะมั่งคั่งบำรุงเรืองมีชนมาก
มีมนุษย์เรียวราย มีภิกขาธิญญาหารหาง่าย คราวนั้นในชมพูทวีป
จักมีพระนคร ๘๔๐๐๐ มีเกตุมัตถิราชธานีเป็นประธาน คราวนั้น
พระเจ้าสังกักรพรรดิจักอุปบัติเกิดในเกตุมัตถิราชธานี ประกอบในกรรม
ดำรงอิทธิคุณในปฐมมณฑล มีสมุททั้ง ๔ เป็นที่สุด มีสงคราม
ชนะได้โดยพิเศษ ถึงซึ่งเป็นบรมกษัตริย์ มีชนบทอาณาเขตถาวร
ตั้งมั่น พร้อมด้วยวิภะ ๘ ประการ คือจักร รัตน ธรรม อดิวิรัตน

ดวงแก้วมณี อิตถัรรัตน คฤหบดีรัตน ปริณายกรัตน เป็น คำรบ ๘
พระเจ้าสังขจักรพรรดินั้น มีพระราชบุตร ยิ่งกว่าพัน ล้าน สิบ แด้ว
กล้า วิรุณครุพา ทรงพระรูปอันของอาจดำมารถ จะย้ายได้ ซึ่งเสนาผู้อื่น
พระเจ้าสังขจักรพรรดินั้น จักชนะ ฉเพาะ ครอบครอง ซึ่ง ปฐพี มีดาคร
เป็นที่สุดรอบ ด้วยไม่มีอาชญาไม่ มี ศัสตราโดย ขรรคม

อัสติวตัสสหัสสาธุเกตุ มนุสเสสสุ ตุกฤทิกษุทั้งหลาย เมื่อมนุษย์
มี อายุ ๘๐๐๐๐ ปี พระผู้มีพระภาค ทรง พระนามเมตไตรยจักเกิด
ในโลก ผู้ไกลจากกิเลส ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์ พร้อมด้วยวิชา
แฉฉณะผู้ดำเนิรงาม รู้แจ้งซึ่งโลก ไม่มีจะยิ่งกว่า เป็นตจฺจสารถี
ทรมาน ชิงบุรุษ เป็น ศาสตรา แห่ง เทพยตามนุษย์ ผู้บ้าน ผู้มีภาค
เดี่ยวยถาปาหเมตริหิ โลก อุปปยุโน ประหนึ่งเราเกิด แล้วในโลก
พร้อม ด้วย ทศ อหัตตาทิกุณ ฉนั้น ฯ

โส เมตฺเตเคโย องค์พระเมตไตรยนั้น สย อภิญญา สจฺฉิ-
กตฺวา จัก ทำให้แจ้งด้วยปัญญาบังเอิญ ซึ่งโลกนี้ กับ ทั้ง เทพดา กับ
ทั้งมาร ทั้งพรหม ซึ่ง หมู่สัตว์ ทั้ง สมนะพรหมณ์ เทพดา มนุษย์ แล้ว
ให้ผู้อื่น ตรัสรู้แจ้งชัด ก็เหมือนกันกับเราใน กาลบัดนี้ โส ชมนิ
เทเสสฺสตี พระเมตไตรยนั้น จัก แสดงพระธรรม เทศนา เพราะใน ต้นใน
ท่าม กตางในที่สุด จักประกาศ ซึ่ง พรหม จรรย อัน บริสุทฺธิ บริบูรณ์
สิ้นเชิง กอบด้วยอรรถแต่ พยัญชนะ ก็เหมือนกันกับเราในกาลบัดนี้ ฯ

โส อเนกสหัสส ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีหิตฺตตี พระเมตไตรยนั้น จัก
บริหารวักขา ซึ่งภิกฺขุสงฺฆํ มี พัน มี แสน เดียวแวดล้อม เชี่ยวอยู่ ก็เหมือน

กันกับเราในกาลนี้ บริหารรักษาภิกษุสงฆ์มีร้อยมีห้าอันเดียว แวด
ล้อมเที่ยวอยู่

อรรถกถาพรรณนาเนื้อความในบทกุกกุฏสมุปาติคานี้ว่า ไก่
บินขึ้นจากหลังคาแห่งบ้านหนึ่งแล้วแต่ตกลง เห็นหลังคาแห่งบ้าน
อื่นมีตัวในบ้าน แต่มิคม แดราชธานี เหตุฉะนั้น บ้านแต่มิคมราช
ธานีนั้นจึงชื่อว่า กุกกุฏสมุปาติคา บทที่ว่า สมุปาติคา ก็มีบ้าง
อธิบายเนื้อความอีกอย่างหนึ่งว่า คามนุครโต คามนุทวี กุกกุฏานิ
ปตธา ไก่เดินไปด้วยเท้าแต่ระหว่างแห่งบ้านถึงระหว่างแห่งบ้าน
มีตัวในคามนิคมราชธานี อยู่แปด ตัวแม่ทั้ง ๒ นั้น อรรถกถา
จารย์แสดงความว่า คามนิคมราชธานีอยู่นั้นหนา ก็คำซึ่งว่าเมื่อ
มนุษย์มีอายุยืน ๘๐๐๐๐ ปีนั้น พระผู้ทรงพระภาคทรงพระนามชื่อว่า
เมตไตรยจักอุบัติบังเกิดในโลก คำนี้พระผู้ทรงพระภาคเจ้าจะได้
ครัดด้วยอำนาจที่สัตว์มีอายุเจริญนั้นหาไม่ได้ น หิ พุทฺธา แท้จริง
พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่เกิดในกาลแห่งอายุจำเริญอยู่ หายมาเน ปน
ก็เมื่อกาลอายุเสื่อมอยู่จึงเกิด ครั้นมา เหตุฉะนั้น ยथा คัม อายุ
วฑฺฒิตฺวา ในกาลใด อายุนั้นเจริญขึ้นถึงสองร้อย ปน ภสฺสมาน
กลับถอยลงมาถึง อยู่ในกาลแห่งมนุษย์มีอายุ ๘๐๐๐๐ ปี ในกาลนั้น
เป็นกาลพระเมตไตรยจักบังเกิด

ถวายเป็นข้อความในพระบาทว่า อถ โห ภิกฺขเว สฺโห นาม
ราชา คูกร ภิกษุทั้งหลาย ในกาลนั้นพระเจ้าสังฆจักรพรรดิ โย โส

ยูโป ปราสาทนั้นใด อันพระเจ้ามหาปนาทให้คนทำไว้ พระเจ้าสังข
จักรพรรดิ จัก ยกขึ้น ซึ่ง ปราสาทนั้น แล้ว จัก อยู่ครอบครอง แล้ว จัก
สั่งให้ทาณ แต่ สมณะ พราหมณ์ แด่คน กำพรว้า คน เติรทาง แด่ฉณิก
ยาจก ทั้งหลาย แล้ว จัก ปลงพระเกศา มีดสั้น ห่ม ผ้า ย้อม ผาต แล้ว
ออกจาก ขวาวาส ทรง บรรพชา อนาคตริยกิจ ใน สำนัก แห่ง พระสัมมา
สัมพุทธผู้ไกลจากกิเลส ผู้ทรงพระภาคเมตไตรย ได้ เหว่ ปุพพิโค
ธมาโน พระสังฆะภิกษุราชบรรพชิตนั้น บรรพชา แล้วอย่างนี้ จะเป็น
ภิกษุผู้เดียว หลีก ออกจาก หมู่ผู้ ไม่ประมาท มี เพียรยังกิเลสให้ร้อน
มีจิตต์ อัน สงบไป อยู่ ไม่นาน แท้จริง กุศลปศุคา กุศลบุตร ทั้งหลาย ออก
จาก เว้นด้วยดี บรรพชาไม่มี เว้น เพื่อ ประโยชน์ แต่ ธรรมวิเศษ
อันใด เธอ นั้น จัก รัดเพาะเอง เข้าไป ใกล้ ถึง พร้อม ซึ่ง ธรรมวิเศษ นั้น
มี ธรรม อัน อื่น ยิ่งไม่มี เป็น คุณ ที่ สุด แห่ง พรหมจรรย์ จัก อยู่
ใน ทิฏฐ ธรรม แท้จริง

อรรถกถาพรรณนาเนอความว่า ญาณ มหาปนาท เทน การ
มีโค นั้น แสดงโดยอุเทศพระเจ้ามหาปนาทเป็นเหตุ ยูโป ปราสาท
อัน ท้าว เทวราช ชื่อ ว่า ตักก สัง พระวิษณุกรรม เทพยบุตรให้ไปทำ เพื่อ
ความบำเรอแต่ท้าวมหาปนาทนั้น พระอรรถกถาจารย์พรรณนาเนอความ
โดยพิสดาร ว่า ปุพเพ กิร เทว มิตาปศุคา ดังได้ฟังมาว่า มิตา
บุตร ต้อง คนใน กาล ก่อน เป็น ผู้บำเรอ ให้คนให้ทำบรรณ ศาสดา แล้ว
ด้วย อ้อ แด่ไม้ มะ เคื่อ ถวาย แต่พระปัจเจกพุทธเจ้า ต่ ศศก วาสา—
ปศุคา นิมนต์ท่านนั้นให้อยู่อาศัยในบรรณ ศาสดานั้น ได้บำเรอ

ด้วย จตุปัจจัยทั้ง ๔ เติ กาด กตุวา สน ทั้งสอง พ่อ ดูกนั้น ทำกา
 ภิรียาตาย แล้วไปเกิดในเทวโลก สน ทั้งสอง นั้นบิดายังอยู่ใน เทวโลก
 แท้จริง บุตรเกิดอนคตาดจากเทวโลกแล้ว มาเกิดใน ครรภ แห่ง
 พระสุเมธาวี แห่งพระเจ้าสุริย ราชบุตรได้ พระนามว่ามหาปนาทกุมาร
 มีแล้ว ได้ ๒๒ ปรภาศ ใน๒ปรภาศ ส่วนอื่น พระมหาปนาท นั้นได้ยก
 ขึ้นซึ่ง ฉัตร แล้ว จึงทรงพระนามพระเจ้ามหาปนาทราช มีแล้ว ๒๒ ปร
 ภาศ ๒๒ ปรภาศ ที่นั้น ด้วย อานุภาพบุญ ของ พระมหาปนาท นั้น ท่าน
 ทำวโกลีภัย จึงส่ง พระวิษณุกรรมเทพบุตรว่า ท่านจง ทำปราสาท แต่
 พระราชาปนาทเกิด ได้ ๒๒ ปรภาศ นิมนิ พระวิษณุกรรมนั้น
 รับ เทวบัญชา มาณุมิต ปราสาท แต่พระเจ้ามหาปนาท นั้น สูง ๒๕ โยชน์
 มีพื้น ๒ ชั้น แล้วด้วย รัตน ๒ ชั้น พระผู้ทรง พระภาค อาศรัยฟังปราสาท
 ไ้เร่า ได้ครัดไว้ในมหาปนาทชาดกว่า ปนาโท นาม ได้ ราช
 ยศได้ ยูโป สุคนธมนโย เป็นต้น มีความว่าพระราชานั้นนามชื่อว่า
 ปนาท ปราสาท แห่ง พระราชาไ้เร่าแล้วด้วยทอง โดยกว้าง แด
 ยาว ๑๐ ขั้ว ตกแห่ง ตกสั โดยสูงได้ ๑๐๐๐ ขั้ว ตกแห่ง ตกสั มีพื้น
 ได้ ๒ ชั้น ประกอบด้วย ขง แล้วด้วย แก้วมณี มีดีเขียว มี เทพ อัมสเตอร์
 พ้อนไว้ในปราสาท นั้น ชั้นที่ ๒ นั้นมีในกาด นั้น อย่างนั้น ตกรภักทสี
 ภิกษุ ท่านภาษิกอย่างไรเร่า สกโก อหิ คทา อาดี ในกาดนั้นเรา
 เป็นเทพโกลีภัย เป็นผู้ทำ ซึ่งกรรม อัน บุคคล ฟังชวน ขว้าย ของ ท่าน
 ได้ ราช พระราชานั้นอยู่ในปราสาท นั้น กำหนดเพียงไร แห่ง อายุ
 ทำกาภิรียาแล้วไปเกิดในเทวโลก ศลัม เทวโกลี นิพพุเค

เมื่อเธอนั้นเกิดในเทวโลกแล้ว ปราสาทนั้นตกจมลงในกระแสน้ำ
ในมหาคงคา จนทั้งหลายจึงสร้างเมืองไว้ชื่อว่า ปายาคบคิฏฐาน ณ ที่
นี้ เพราะหน้าแห่งบันได ใกล้ปราสาทนั้น บันได นามชื่อว่า โกลิคาม เขาสร้าง
ไว้ณะที่นี้ เพราะหน้าแห่งยอดปราสาทนั้น อปรภาค อนุหาก็ ภควโค
กาเด ในส่วนอื่นอื่น ภาคแห่งพระผู้ทรง พระภาคแห่งเรา ทั้งหัตถย
นพการ เทพบุตร นั้น เกิดออกมาจาก เทวโลก แล้ว มาเป็นภักทษ์ เคียงซ้าย
ในทาง แห่ง มนุษย์ ได้บรรพชาในสำนัก พระศาสดา แล้ว ได้ บัณฑิต
อรหัตตคุณะวัน ขึ้น ด้วย นาวา เธอนั้นได้ แสดง ปราสาท นั้น แต่ภิกษุสงฆ์
(ภักทษ์ เกรนี้ เน้นจิตชน พึงให้พิสดาร)

จึง มี คำถามว่า เหตุการณ์อะไรเล่า ปราสาท นั้นจึงไม่ อันตรธาน
หายไป มี คำวิสัชนาว่า ปราสาท นั้นไม่ อันตรธาน เพราะอนุภาพบุญ
แห่งนพการ เทพบุตร นมิตแล้ว เตน ดังที่ บุญญ กุฎา เทวโลก
นิพพุตกุดปุตโต กุฎบุตร ผู้ได้ ทำ บุญ กับ ด้วย นพการ เทพบุตร นั้น
บังเกิด อยู่ในเทวโลก จักเป็น พระเจ้า ถึงจักรพรรดิใน อนาคตกาล
ยังไม่มา ได้ ปราสาท ปราสาท นั้น จักตั้ง ขึ้น เพื่อ ความ บริโภค ของ
เธอนั้น ตถมา เหตุการณ์ดังนี้ จึงไม่ อันตรธาน หาย

พระชนนาบทว่า ต่ ทศวา วิสัษฐเขตวา นั้น ว่า พระเจ้า ถึง
จักรพรรดิให้ ซึ่ง ปราสาท นั้น ด้วย อำนาจ ทาน สละ แด่ก็ ด้วย อำนาจ
บริโภค ไม่มี อาศัย แด เหลือ มี คำถามว่า กัสส เหว่ ทศวา เธอให้
อย่างนั้น कैใคร แล้ว วิสัษฐาว่า ให้ แค่ บุคคล ทั้งหลาย มี สมณะ เป็น ต้น
เทนาห เหตุดังนี้ พระผู้ทรง พระภาค จึง ครัด ว่า สมณ พราหมณ์—

ภพณทวิชิตนิพพานาจากาน ทาน ทศวา ดังนี้ ปจฺจนามว่า ก็อย่าง
ไรเล่า ปรมาตมหลัง เตียวให้แก่คนมาก จึงพิจารณาว่า เอว กิริยัส
จิตต์ ขบปฺพชิตฺตติ ดังได้ฟังมาว่า จิตต์ ของท่านนั้น จักเกิด อย่างนี้
ปรมาตมนี้ จึง เรียบรายไป ปรมาตมนี้ จัก เรียบราย ออกเป็น ที่ชน
แต่ก่อน อัน จำ เรียบ ได้ ค่ะ ขอดูกุณาในว พระ เจ้าดังจักรพรรดิ
ไม่รัก ของ ซึ่งปรมาตมนี้ จักส่งต่อไปด้วย อันเนื่อง แห่งท่านว่า โย
ยศคกั อิจฺฉติ ใคร จะปรมาตมนี้ ได้ ใคร นั้น จง ถือเอา ท่าน
จน ดุคคั เหตุคัง นั้น พระผู้ทรง พระภาค จึง ตรัส ว่า ท่าน ทศวา
เมตฺเตยฺยสฺส ภาวโต ฯ ๑ ๓ ๖ วิหริสฺสติ ดังนี้

เหตุตณ ภาวตา พระผู้ทรง พระภาค ทรง แดง ซึ่ง อนุสนธิ ตาม
ข้อ แห่ง วิภวคามิกุศล ด้วยเหตุการปรารภบท แห่ง คัน ว่า ภูคปฺพพิ
ภิกฺขเว ดังนี้ ตลอดมาถึงบทว่า ยาว ปพฺพชิตฺตติ มี ประมาณ
เท่า นั้น แล้ว เมื่อ จะทรง แดง ซึ่ง อนุสนธิ แห่ง วิภวคามิกุศล จึง
ตรัส ซึ่ง คำแปล คัน ว่า ขอดูกุณา ภาวตา วิหริสฺสติ ดังนี้ อีก เหตุที่ภา
ภิกฺขเว วิหริสฺสติ ดูกร ภิกษุ ทั้งหลาย ท่าน ทั้งหลาย จง มี คน เป็น เกาะ
เป็นที่พึ่ง ใช้ บุคคล มี สิ่งอื่น เป็น ที่พึ่ง ขมฺมที่ภา คือ จง มี ขรรณ
เป็น เกาะ เป็น ที่พึ่ง ใช้ บุคคล มี สิ่งอื่น เป็น ที่พึ่ง กถณฺจ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ดูกร ภิกษุ ทั้งหลาย ข้อ ซึ่ง ว่า ภิกษุ มี คน เป็น เกาะ เป็น ที่พึ่ง
มี ขรรณ เป็น เกาะ เป็น ที่พึ่ง ใช้ บุคคล มี สิ่งอื่น เป็น ที่พึ่ง นั้น อย่างไร
เล่า ฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูกร ภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุ ใน ขรรณ วินัย นี้
มัก เห็น เหนือ ๆ ซึ่ง ภายใน ภายใน ขมฺม มี เพียง ยัง ก็ เสด็จ ให้ ร้อน มี ต้น

ชัญญะ ๗ พร้อม มี สติ ระกุน นำ เสีย ซึ่ง อภิธมาโทมนัสในโลก เธอ นั้น
 มัก เห็น เนื้อ ๆ ซึ่ง เวทนา ใน เวทนา ทังหลาย อยู่ มี เพียร ยัง ก็ เตล ศี ให้
 วัณ มี สัมปชัญญะ มี สติ นำ เสีย ซึ่ง อภิธมาโทมนัสในโลก เธอ นั้น
 มัก เห็น เนื้อ ๆ ซึ่ง จิตต์ ใน จิตต์ ทังหลาย อยู่ มี เพียร ยัง ก็ เตล ศี ให้ วัณ
 มี สัมปชัญญะ มี สติ นำ เสีย ซึ่ง อภิธมาโทมนัสในโลก เธอ นั้น มัก
 เห็น เนื้อ ๆ ซึ่ง ขรรณ ใน ขรรณ ทังหลาย อยู่ มี เพียร ยัง ก็ เตล ศี ให้ วัณ
 มี สัมปชัญญะ มี สติ นำ เสีย ซึ่ง อภิธมาโทมนัสในโลก เธอ ไซ ภิกขเว
 คุณภิกษุ ทังหลาย ท่าน ทังหลาย จง ประพฤติ ใน โคจร ที่ควร จะ ประพฤติ
 เปน วิสัย เนื้อ มา แต่ บิดา เปน ของ แห่ง คน โคจร เจริญ โค ท่าน
 ทังหลาย เมื่อ ประพฤติ อยู่ ใน โคจร สก วิสัย จัก เจริญ ด้วย อายุ ๑
 พรรณ ๑ สัณ ๑ โภค ๑ พต ๑

ภิกขุ ภิกขเว ภิกขุโน อายุ สุมิ คุณภิกษุ ทังหลาย อะไร เถา
 เปน เหตุ แห่ง อายุ ของ ภิกษุ อธิ ภิกขเว ภิกษุ คุณภิกษุ ทังหลาย
 ภิกษุ ใน ขรรณ วินัย นี้ ให้ อธิธิบาท มา เนื้อ ๆ พร้อม ด้วย ฉันทสมามิ
 แด ปธาน สังขาร เกิด มี ขึ้น ใน สันดาน คน แด ให้ อธิธิบาท มา เนื้อ ๆ
 พร้อม ด้วย วิริยะสมามิ แด ปธาน สังขาร เกิด มี ให้ อธิธิบาท มา เนื้อ ๆ
 พร้อม ด้วย จิตตสมามิ แด ปธาน สังขาร เกิด มี ขึ้น ให้ อธิธิบาท มา เนื้อ ๆ
 พร้อม ด้วย วิมังส สมามิ แด ปธาน สัง ขาร บัง เกิด มี ใน จิตต์ คน ได้
 อากงฺฆมาโน เธอ นั้น เมื่อ จำนง จิตต์ ปราณา ก็ พัง ดัง อยู่ กับ หิ้ง หรือ
 กับ เศษ เพราะ ความ ที่ อธิธิบาท ๕ นี้ อัน เธอ นั้น ให้ มี ทำ ให้ นาค

อิทฺ ไร ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อายุสฺมึ ตฺถ ภิกฺขุ ทังหยา อิทฺธิบาท
ภาวนา นึ เต เปร เตสุ แห่ง อายุ

กณฺหิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วณฺณสฺมึ ตฺถ ภิกฺขุ ทังหยา อะไร
เตา เปร เตสุ แห่ง วรณ ของ ภิกฺขุ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สึตฺวา โทติ
ตฺถ ภิกฺขุ ทังหยา ภิกฺขุโน ชรรม วินัย นึ เปน ผู้มี คัด ผู้ ดำรง ใน
ปาฏิโมกฺข ดังวร ถึง พร้อม ด้วย อาจารย์ โคจร เปน ผู้มัก เห็น ซึ่ง ภิกฺขุ ใน
โทษ มี ปรมาณ น้อย สมาทาน ศึกษา ใน สิกขาบท ทังหยา ๑ อิทฺ
ไร ภิกฺขเว ตฺถ ภิกฺขุ ทังหยา คัด ดังวร นึ เปน เตสุ แห่ง วรณ
ของ ภิกฺขุ

กณฺหิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สฺมึ ตฺถ ภิกฺขุ ทังหยา อะไร เต
เปน เตสุ แห่ง สฺมึ ของ ภิกฺขุ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตฺถ ภิกฺขุ ทังหยา
เจ้า ภิกฺขุ ใน ชรรม วินัย นึ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อภุสฺสเถหิ ชมฺเมหิ
เรขอปฺปาสจจาก กาม ทังหยา จาก ชรรม เหว่อ ออก คัด แล้ว เทำ นึ สฺมึ ตฺถ
สฺมึ จาริ วิเวกขิ บัณฑิตขิ ปจิมฺ ฌาน อุปสัมปชฺช วิหริติ เธอ เข้า ไป
ถึง พร้อม บัณฑิต ดำ เริ่จ ซึ่ง ฌาน ความ เพ่ง เปน ปฐม ที่ แรก พร้อม วิตก
พร้อม วิจาร มี ปติ แล สฺมึ เกิด แต่ วิเวก ความ สงัด จาก นิเวรณ ห้า นั้น แล้ว
เตอ อยู่ อัน นึ เปน ปฐม ฌาน นทรคต รุ ปาจร ที่ ๑ ๑ วิตก วิจาราน
อุปสัมปมา เธอ บัณฑิต ปฐม ฌาน แล้ว นั้น เพราะ ให้ วิตก วิจาร ทั้ง สอง สงบ
ระงับ ได้ โดย วิเศษ ถ้า ต้อง ภูมิ คั่น พัน ไป อุปสัมปชฺช เข้า ไป
ถึง พร้อม บัณฑิต ดำ เริ่จ ทุตฺติ ฌาน ซึ่ง ฌาน ความ เพ่ง ที่ ๒ อชฺฌมคฺค
อุปสัมปทาณ ให้ จิต คัด ผ่องใส พร้อม ฌน ภายใน เปน เครื่อง ผ่องใส พร้อม

แห่งจิตต์ณะภายใน ๖ เจตโส เอกโกติภาว ให้สมาธิเป็นกรรมอัน
 เอกอุทัยขึ้น แห่งจิตต์เจริณฺณขึ้น อวิคฤก อวิจกฺก ไม่มีจิตกไม่มี
 วิจกฺก สมาธิมี ปัตติสฺส มี ปัตติแต่สุขเกิดแต่สมาธิ วิหริติ เรอบัตถุ
 ฌานที่ ๕ มีคุณ อย่างนั้น แล้วแต่อยู่ อันนั้นเป็น ทุคฺคิยฌาน นหรรค
 รูปาวจรที่ ๒ ๖ มติยา ๑ วิภาว เรอบุบัตถุ ทุคฺคิยฌาน แล้วนั้น
 เพราะความ หน่าย ความ ระวังไปแห่ง ปัตติ อุเปกฺขโก ๑ วิหริติ จึงเป็น
 ผู้อุเบกขาอยู่ด้วย สโต ๑ สัมปธาน เป็นผู้รูกแต่รู้ที่พร้อม
 บริบูรณ์ทั้งสติแลสัมปรัญญะด้วย สฺวณฺณ กาเยน ปฏิสฺสเวทก
 เธอ เสวย สุข ด้วย กาย ด้วย ยนฺต วิริยา อากิขฺณฺนิก อากฺขยฺคุณ
 คืออุเบกขา แต่ สติ สัมปรัญญะ แต่ความ สุขใดเล่าเป็นเหตุพระวิริย
 เจ้าทั้งหลาย จึง มาก่อว่าด้วยเรณฺณ ซึ่งบุคคลผู้ดำรงภูมิที่ ๒ เสียได้
 หยั่งเข้างูมที่ ๓ แล้วนั้น อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหริติ ว่าท่าน
 ผู้อุเบกขา มีสติอยู่ เป็น สุขตั้งนั้น ๖ คติขณฺณ อุปสมฺบฺช วิหริติ
 เธอ นั้นเข้าไป บัตถุพร้อม ดำริศฺคิยฌาน ความเพ่ง ที่ ๓ อันมี คุณ
 อย่างนั้น แล้วแต่อยู่ อันนั้นเป็น ทุคฺคิยฌาน นหรรค รูปาวจรที่ ๓ ๖ สุขสฺส
 ๑ ปหานา ทุกฺขสฺส ๑ ปหานา เรอบุบัตถุ ทุคฺคิยฌาน แล้วนั้น เพราะ
 มถะซึ่งสุขได้ด้วย มถะซึ่งทุกข์ได้ด้วย ปุพฺเพว โสมนสฺสโตมนสฺสธาน
 อคฺคณฺณ เพราะความ ที่แห่งโสมนสฺสโตมนสฺส ทั้งสอง อันตั้งกับ
 สนิทไปณะกถ ก่อนเทียบ อุปสมฺบฺช เธอเข้าไป บัตถุ ดำริศ ๑ จตุตฺต
 ฌาน ซึ่ง ฌานความ เพ่งแห่งใจที่ ๔ อคฺคณฺณสฺส ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข
 อุเปกฺขา สติปริสฺสฺส มี ความ ที่แห่งสติเป็นกรรมอัน บริสฺสฺส เพราะ

อุเบกขา มี ความ ที่ แห่ง ศติ เป็น ธรรม อัน บริสุทธิ์ อัน อุเบกขา หาก
ให้เกิด แล้ว วิหริติ เรอบัตต จตถณามมมิงค ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา
นั้น แล้ว แต่ อยู่ อัน นี้ เป็น จตถณามม มหรรค รูปาวจร ที่ ๔ ๑ อิติ ไช
ปน ภิกข เว คือ ภิกขุ ทั้งหลาย ฌาน ทั้ง ๔ นี้ เป็น เหตุ แห่ง สุข
ของ ภิกขุ ๑

ภิกขุ จิ ภิกข เว คือ ภิกขุ ทั้งหลาย อะไร แล้ว เป็น เหตุ แห่ง โภค ของ
ภิกขุ ๑ อธิ ภิกข เว ภิกข เนตตาสหคเตน เจตธ่า คือ ภิกขุ ทั้งหลาย
ภิกขุ ใน ธรรม วินัย นี้ นามิ จิตต สหระคตไป พร้อม ด้วย เมตตา มี จิตต
อัน เมตตา เข้า อุปถัมภ์ กับ กำกับ อยู่ ด้วย แล้ว เอก วิธ ฌริตวา วิหริติ
ถูกต้อง หมู่ สัตว์ ใน ทิศ อัน หนึ่ง อยู่ ถูกต้อง หมู่ สัตว์ ใน ทิศ ที่ ๒ หมู่
สัตว์ ใน ทิศ ที่ ๓ หมู่ สัตว์ ใน ทิศ ที่ ๔ เหมือน นั้น อิติ อุตทมโร ติริย
เธอ ถูกต้อง หมู่ สัตว์ ทั้ง ทิศ ๔ ของ บน ทิศ ๔ ของ ดำ แด บ้าน ขวาง ทัว
มณฑล ทุก ทิศ ด้วย จิตต สหระคต ด้วย เมตตา โดย อายัน ๑ สัพพพิ
สัพพตถตาย สัพพาวนต โลก ภิกษุ นั้น ถูกต้อง ซึ่ง สัตว์ โลก มี สัตว์
ทั้ง ปวง ประกอบ ด้วย สัตว์ ทั้ง ปวง ใน ที่ ทั้ง ปวง ทุกสถาน ไม่ ว่า เว้น
ด้วย จิตต ที่ โอบ อ้อม เสนอ ใน สัตว์ ที่ ถูก อยู่ อย่าง ยิง อย่าง สูง อย่าง ประ
เสริฐ แด สัตว์ ทำมกลาง แด สัตว์ ดำ ข้ำ เดว ทวาม ทำ จิตต ให้ เสนอ
ไม่ แบ่ง เลี้ยว ว่า สัตว์ นั้น สัตว์ อื่น ๆ ๆ ดังนี้เลย ถูกต้อง สัตว์ โลก ทุก
แห่ง ด่า ด้วย จิตต ทั้ง ปวง ไม่ ชัด ไป ภายนอก แม้ แต่ หนึ่ง หนึ่ง ๑ เมตตา
สหคเตน เจตธ่า ด้วย จิตต สหระคตไป พร้อม ด้วย เมตตา วิปเจน
ไพบุตย์ เต็ม วิเศษ ไม่ บด พร่อง มหคเตน เป็น มหรรค ถึง ซึ่ง เป็น จิตต

ใหญ่ บัดดู ฉาน สมาสดี อุปมาเนน เป็นจิตต์ ไม่มี ประมาณ ด้วย
 แด่ดว คัดอง ขำนาญนิก แต่มี สัตว์ ไม่มี ประมาณเป็น อารมณ อเวเรน
 แด เป็นจิตต์ ไม่มี เวร ด้วย ละ ขำคัก คือ พยาบาท เสียได้ อพฺยาปฺชฺเสน
 แด เป็นจิตต์ ไม่มี บัวยไซ ไม่มี ทุกข์ด้วยละ โทมนัสเสียได้ ฯ เธอเอา
 จิตต์ ที่ สหฺรคต ด้วย เมตตานี้ ถูกต้อง สัตว์ ทั้งปวง แด่ แด อยู่ อนัน
 ขัมปมัญญา พรหม วิหาร ที่ ๑ คือ เมตตา ฯ ในกรณามุทิตา อูเบกขาเล่า
 ก็มี บท ทญฺญชฺนะ วิคถาร เหมือน ฉนั้น โดย เนื้อ ความใน กรณานั้น ว่า
 สหฺคเคน เจตสา ภิกษุ มามีจิตต์ สหฺรคตไปพร้อม ด้วยกรณา ปราถนา
 ให้สัตว์ พ้น จากความ ทกข์ ถูกต้อง หมู่ สัตว์ ใน สัตถิ์ ถูกต้อง หมู่ สัตว์
 ใน ทิคฺ เบื้องบน เบื้อง ต่ำ ด้าน ขวาง ถ้วน ด้วย กรณาสัตต์ ปราถนาให้
 สัตว์ ทั้งปวง พ้น จากทุกข์ ถึงที่ไม่เป็น ที่รัก ไม่เป็น ที่ ปราถนา ฯ ใน
 มุทิตานั้น เนื้อความว่า มุทิต สหฺคเคน เจตสา ภิกษุ มามีจิตต์
 สหฺรคตไป พร้อม ด้วย มุทิตา อากาโร ที่ บันเทิง จิตต์ ไม่ วิคยา นั้น เข้า
 กำกับ คุม อยู่ ด้วย กับจิตต์ ไม่ ระวัง เธอ ถูกต้อง หมู่ สัตว์ ใน สัตถิ์
 ถูกต้อง หมู่ สัตว์ ใน ทิคฺ เบื้องบน เบื้อง ต่ำ ด้าน ขวาง ทุกข์ทุก สัตถคมณท
 ถ้วน ด้วย มุทิตาจิตต์ ไม่ ระวัง ฯ ใน อูเบกขานั้น เนื้อความ ว่า
 อูเบกขา สหฺคเคน เจตสา ภิกษุ มามีจิตต์ สหฺรคตไปพร้อม แด่ด้วย อูเบกขา
 ความ มัรยัดดี เป็น กลาง คำนี้ ว่า สัตว์ ทั้ง ปวง มี กรรม คือ บุญ แด่ บาป
 เป็น ของ ๆ คน ดัง นั้น ฯ อูเบกขา ความ มัรยัดดี เป็น กลางนั้น เข้ากำ
 กับ คุม อยู่ ไม่ คั่น คดาย เธอ ถูกต้อง ซึ่ง หมู่ สัตว์ ใน สัตถิ์ ถูกต้อง
 ซึ่ง หมู่ สัตว์ ใน ทิคฺ เบื้องบน เบื้อง ต่ำ ด้าน ขวาง ทุกข์ทุก จม สัตถคมณท

ล้วนแต่ด้วย อุเบกขาจิตต์ที่เข้าไปเพ่ง โดยเลื่อมว่า ทุกสรรพสัตว์มี
กรรม คือบุญ แดบไปเป็น ของ ๆ คนนั้น ดังนี้ อยู่เป็น นิจกาล นำบุญ
ความ กระทบกระทั้งในจิตต์เดียวให้เลื่อมหาย ฯ อิทํ โห ปณ ภิกขเว
คุกร ภิกษุ ทั้ง หดายอัมปณัญญา พรหม วิหาร ทั้ง ๔ นั้น เป็น เหตุ เจริญ แห่ง
โลก ของภิกษุ

ภิกขุจิ ภิกขเว ภิกขุโน พตธัมมํ คุกรภิกษุทั้ง หดาย อะไรเล่า
เป็นเหตุแห่งกำลังของภิกษุ อิทํ ภิกขเว ภิกษุ คุกรภิกษุทั้ง หดายภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งด้วยบุญญาอันยิ่ง ซึ่งพระอรหันตผล อันเป็น
เจโตวิมุตติ บุญญาวิมุตติ อันไม่มี อาสวเหตุฉ่นแห่ง อาสวทั้ง หดาย
เข้าไป ถึง พริ้ม แล้ว แต่ อยู่ในทิฐยธรรม คุกรภิกษุทั้ง หดาย คັນ
หัก ขั้ว พระ อรหันตผล เป็นที่ ฉ่นไป แห่ง คณ्हาน แต่ เรียกว่า พละ นาห์
ภิกขเว คุกรภิกษุทั้ง หดาย เราผู้ ตถาคคไม่ ตาม เห็น พริ้ม ซึ่ง กำลังอัน
หนึ่งอัน ช่น อันบุคคลจะ ครอบงำได้ ยาก อย่าง นั้น ยถิทํ ภิกขเว
มารพตํ คุกรภิกษุทั้ง หดาย กำลังแห่งมารนั้น ฉ่นใด เล่า ภิกขเว เขวมิต
ปณณํ ปวทุตติ คุกรภิกษุทั้ง หดาย บุญ นั้น เจริญ ช่น อย่าง นั้น เหตุ
ที่ สมาทาน ซึ่ง กุศล ธรรมทั้ง หดาย อรรคกถาพรรณนาในบท อิทํ โห
ภิกขเว ภิกขุโน อายุธัมมํ ว่า คุกรภิกษุทั้ง หดาย เราผู้ ตถาคคได้ ว่า
แต่ ท่าน ทั้ง หดาย ว่า อายุ จัก เจริญ ด้วย อธิธิบาท ภาวณานัน เป็น เหตุ
แห่ง อายุน

ตถมา เหตุ ดังนี้ ท่าน ทั้ง หดาย ปรภาณา จะ ยัง อายุ ให้ เจริญ พัง
ภาวณา อธิธิบาท ทั้ง ๔ นั้น เกิด ท่าน ทั้ง หดาย จัก มี พรหม อัน เจริญ ด้วย

ทำ ตำราวม อันใด อีก ตถก อนุณการณ เหตุแห่งพรรณในอันทำ
 ซึ่งตำราวนั้นนี้ สัตตวโต หิ แท้จริงภิกษุผู้มีศีล แม้สัตว์ระพรรณ
 ย่อม เจริญ ด้วยอำนาจแห่ง ธรรม ทั้งหลาย นี้ไม่แต่สัตว์อื่น เป็นต้น
 แม้คน พรรณ ย่อม เจริญ ด้วยกิตติศัพท์เสียงธรรม เจริญ ตถมา เหตุ
 ดังนั้น ท่านทั้งหลาย ประสงค์ จะยัง พรรณให้เจริญ พึง เป็นบุคคลถึง
 พร้อมด้วย กิเลส เกิด ท่านทั้งหลาย จะมีธรรมเจริญ อย่างไรเล่า นี่ฉน
 ดูจะมีประการ ต่าง ๆ มีปฐมฉน มีได้ แต่ สู้บังเกิดแต่ วิเวก เป็นต้น
 เหตุ ดังนั้น ท่านทั้งหลาย จะใครให้ธรรมเจริญ พึง ยัง ฉน ทั้ง ๔ อย่าง นี้
 ให้มีเกิด ท่านทั้งหลาย มีโลกเจริญ อย่างไรเล่า อัม ไส นี่นั่นคือ
 พรหมวิหารโลก อันแผ่ไป สู่ทิศทั้งปวง มีอันถึง ๑๑ อย่าง มีนช
 สมาย เป็นต้น นำมา ซึ่ง ความที่ไม่ ปฏิกุศล แต่ สัตว์ทั้งหลายมี ประมาณ
 ไม่มี เหตุ ดังนั้น ท่านทั้งหลาย จะใครให้โลกเจริญ พึง ยัง พรหมวิหาร
 นี้ให้มีเกิด ท่านทั้งหลาย จะมี พละเจริญ อย่างไรเล่า นี่คือฉน อัน
 บัณฑิต ชน ถึงรยา นับ ว่า อรหัตตผล อันเกิดในที่ สด แห่ง อาตวัค รัช
 ความ สิ้นไปแห่ง อาตวัค เหตุ ดังนั้น ท่านทั้งหลาย จะใครให้พละเจริญ
 พึง ทำ ความเพียร เพื่อ จะยัง อรหัตต ให้เกิดเกิด อีก พละ นี้กำลังแห่ง
 มารทั้ง ๓ คือ เทวบุตร มาร มัจจุมาร กิเลสมาร อันบุคคล ครองจำ
 ยากจะถ่วง ชำนิ ยาก ฉนใด เราผู้ตกตไม่ตาม เห็น พร้อม แม้ ซึ่ง
 กำลังอัน หนึ่งในโลก อันอื่น ฉนนั้น อีกเมว อรหตุคณ อรหัตตผล
 แท้จริง จะอด ทน ครองจำ จะตก ทับ ซึ่ง กำลัง แม้ มีได้ เหตุ ดังนั้น
 ท่านทั้งหลาย พึง ทำ เพียรใน อรหัตตผล นั้น แท้จริง อีก โลกคุณบุญ

บี แม้บุญโตฤๅตรนี้ ย่อมเจริญ กำหนดเพียงไร แต่ อาตมิกขัย อย่างนี้
 อิทมโวจ ภคคา ปาง องค์พระผู้ทรง พระภาค ตรัส ซึ่ง คำนี้ ยัง
 อนุสนธิ แห่ง วิวัฏฐคามิ กุศล ให้ตั้ง อยู่ โดยที่ สุด ยัง เทศาให้ตั้งอยู่
 โดยที่ สุด ด้วย ยอด คือ อรหัตต์ สุกตบรียธำเน ใน กาด เบน ที่ จม
 แห่ง จักกวัตติ สุตร ภิกษุ ทั้งหลาย สอง หมื่น ได้ บัณฑิต พระอรหัตต์ สักว
 ะทั้งหลาย ๘๔๐๐๐ ก็ได้ ต้ม ซึ่ง น้ำ อมฤต รม พระราชทาน ถวาย วิถีขนา
 ใน จักกวัตติ สุตร ที่ ๓ นั้น ความ แต่เพียง นี้ เหว่ ก็มี ฯ

